

WERINON

Historische Kring • Nederhorst den Berg

— Najaar 2018 • Nummer 96 —

HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Bestuur

<i>Voorzitter</i>	Vacature
<i>Interim-voorzitter</i>	Ton Kuijs, Kooikerboog 3 1394 ND NdB, tel. 0294-253443
<i>Secretaris</i>	Ans Baar, Torenweg 9 1394 EA NdB, tel.06-13854825
<i>Penningmeester</i>	Petra van 't Klooster, Overmeerseweg 60 1394 BE NdB, tel. 0294-251564
<i>Lid</i>	Corry Schoordijk, Vincent van Goghstraat 6 1394 EC NdB, tel.0294-253119

Redactie

Gerard Baar, Zoddeland 26
1394 KR NdB, tel. 0294-254368

Kees Joustra, de Biezen 19
1394 LR NdB, tel. 0294-254039

Bert Kieboom, Blijklaan 14
1394 KB NdB, tel. 0294-257153

Fotobewerking

Teus van de Kemp, tvdkemp1@kpnmail.nl

Vormgeving

Theo Cozijn, Hinderdam 17
1394 JB NdB, tel. 0294-254492

Computer- en website-beheer

Franck van Zijl, Vaartweg 12
1394 GL NdB, 0294-253147

Herman Schilder, musicher@hotmail.com

Webmaster

Joop Hennis

Schenken & ledenadm.

Johnny van Mourik, info@historischekring.nl

Lidmaatschap

€ 20,- en € 25,- buiten Nederhorst den Berg,
per persoon per jaar, incl. Werinon.
bankreknr. NL30 RABO 0328 2241 38

Informatie en Documentatie

Donderdagavond van 19.30 tot 21.30 uur.
Sociaal Cultureel Centrum 'DE SPOT', Blijklaan 1, NdB

E-mail: HKNdB

info@historischekring.nl

Internetadres

www.historischekring.nl

ISSN 1389-319X

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

Rabobank

Foto omslag:

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door de Rabobank

*Schilderij van Herman van Huisstede. Crescendo op de Voorstraat.
(Eigendom Kees Joustra.)*

Opgericht januari 1988

Jaargang 27

Najaar 2018, nummer 96

Inhoud

Van de redactie	<i>Gerard Baar</i>	2
Mededelingen en berichten	<i>Ans Baar</i>	3
AMV Crescendo is historie	<i>Kees Joustra</i>	5
De gouden klap	<i>Gerard Baar</i>	8
Amsterdam-Rijnkanaal (Slot van de Merwedecyclus)	<i>Gerard Baar</i>	9
Waar is de tijd gebleven	<i>Leen Houtop</i>	11
Petersburg, van glorie tot teloorgang	<i>Gerard Baar</i>	13
Meester Kremer en het Kampereiland	<i>Roel Kapenga</i>	18
Nederhorst den Berg in het eerste jaar na de bevrijding	<i>Mark Hilberts</i>	19
Een ander oorlogsdrama	<i>Gerard Baar</i>	26
Pop in de polder: de Bullet Sound Studios	<i>Kees Joustra</i>	27
Kan het hier geweest zijn?	<i>Corrie Pels</i>	30
Piet Mijwaart, van alle markten thuis	<i>Gerard Baar</i>	31
Brief van een dokterszoon	<i>Ruurd Wartena</i>	36
Hoe veel veen als turf uit het veen verdween	<i>Gerard Baar</i>	38
Boottocht op de Vinkeveense plassen	<i>Gerard Baar</i>	42
De cafés rondom het begin van de 20 ^e eeuw	<i>Gerard Baar</i>	44

Vlak na het verschijnen van deze Werinon barst er op 27 oktober feest los vanwege het 30-jarig bestaan van de HKN. Bij de mededelingen vindt u wat er allemaal op het programma staat. Ik hoop (samen met het bestuur) op een massale opkomst, want dertig jaar is niet mis. We zijn allemaal ouder geworden, dat is niet te vermijden. Ik zit hierover in ieder geval niet in de put.

Een echte put vormde in 1988 de aanleiding tot de oprichting van de Historische Kring (beschreven in Werinon 85). De bij de gemeente Nederhorst den Berg werkzame Dick van Wich en haalde bij het onderzoek van een door Fons en Tineke de Beer in hun voortuin aan het Kuijerpolder ontdekte oude put, niets anders dan een oude mythe naar boven. Hij liet zich meeslepen door het verhaal van oude Bergers dat er een vluchtgang had bestaan tussen het Kasteel en 'de Uitvlucht' aan de Voorstraat. Op een door hem getrokken verbindingslijn tussen voornoemde gebouwen lag deze put, samen met een put achter een ander huis aan de Voorstraat, precies op één lijn. Nadat ze er een voor een even ingezeten hadden, kwamen de opgetrommelde onderzoekers unaniem tot de conclusie dat het ook aan het Kuijerpolder om een doodgewone, buiten gebruik geraakte waterput ging. Niemand had een stuk verbindingsgang kunnen ontdekken, zodat die hardnekkig voortlevende mythe uit de wereld was geholpen. Weer met beide benen op de grond zagen ze eveneens in dat het, gezien de hoge grondwaterstand van de Horn- en Kuijerpolder, nooit gekund zou hebben!

Waar ik over nadenk, is hoe het verder met de Werinon moet. Ik heb mij voorgenomen tot nummer 100 door te gaan. Mijn broer Jan heeft gelukkig jarenlang allerlei zaken uit archieven naar Den Berg gebracht, waaruit ik te hooi en te gras iets uitpik waarop ik verder kan borduren. Zelf heb ik ook het een en ander op voorraad. Het is onvermijdelijk dat ouderen een andere kijk op het verleden hebben dan jongeren, iedere generatie ziet het

leven anders dan de vorige. Bij Koot en Bie riep een door hen in het leven geroepen typetje jaren geleden al eens in plat Haags vol overtuiging: "Vroeger? Vroeger brandde je je kuiten aan de uitlaat van je Kreidler".

In de volgende Werinon komt de voorplaat van *Werinon 93* met al die brommers aan de orde. Kees Joustra vindt ongetwijfeld nieuwe onderwerpen, maar ik hoop met hem dat er zich op den duur een goed ingevoerd iemand meldt (bijvoorbeeld een gepensioneerde leraar) die thuis is in verleden, heden en toekomst.

Geschiedenis is allang niet meer van tel in het onderwijs, maar daarover jeremiëren helpt niet. Ik zie niet graag dat er iets verdwijnt waar mijns inziens nog behoefte aan is, niet iedereen leest digitaal. Aan de ene kant is de uitvinding van de computer de 'boosdoener', het drukt drukwerk steeds meer naar de zijlijn. Aan de andere kant kan er door de kabel via internet veel makkelijker met elkaar gecommuniceerd worden. Met behulp van de printer staat het dan binnen een mum van tijd op papier. Denk nu niet dat een Werinon in elkaar zetten een fluitje van een cent is, Theo Cozijn weet wel beter.

Trouwens, een andersoortige kabel maakt het mogelijk dat het pontje 'Kantjeboord' de verbinding over de Vecht tussen Nederhorst den Berg en Nigtevecht in stand kan houden. Toevallig is dat dertig jaar geleden in de vaart gekomen, zodat het net als de HKN haar jubileum viert. De fietsbrug over het Amsterdam-Rijnkanaal heeft nog geen recht van spreken, die komt pas kijken.

Ik wens u veel leesplezier. ■

Programma – 2018

Licht op groen voor foto-wandelroute-Nederhorst den Berg 'Vroeger en Nu'

In navolging van onze buurgemeenten Vreeland, Loenen aan de Vecht en Maarssen, gaan we een foto-wandeling door het dorp realiseren. Hiervoor is van het Prins Bernard Cultuurfonds: € 1.025,00 subsidie ontvangen en uit de Rabobank Clubkascampagne € 1.179,24. Dit dankzij de 124 speciaal op ons project uitgebrachte stemmen. Een mooi resultaat! Dank aan de leden van de Rabobank voor de steun aan het project.

Met deze financiële ondersteuning is de basis gelegd voor de uitvoering van het project. Hiervoor is een werkgroep in het leven geroepen, bestaande uit Ans Baar, Gerard Baar, Koen Hoetmer, Teus van de Kemp, Herman Schilder en Franck van Zijl. Theo Cozijn is bereid de vormgeving op zich te nemen.

Het volgende staat op het programma:

- 10.00 - 17.00 uur – Expositie hoogtepunten 30 jaar Historische Kring Nederhorst den Berg.
- 13.00 - 13.30 uur – onthullen 1^e bordje/ startsein foto-wandelroute Nederhorst den Berg: 'Vroeger en Nu'.
- 15.00 uur – Presentatie inzendingen foto-wedstrijd en prijsuitreiking.
- Tot 17.00 uur – inloop met drankjes en hapjes; iedereen is van harte welkom.

22 november – Bijeenkomst actieve leden in het Sociaal Cultureel Centrum

Het doel van de bijeenkomst is om informatie uit te wisselen over de activiteiten, doel/strategie, de samenwerking en de verbeterpunten.

Programma – 2019

22 februari – jaarvergadering met aansluitend lezing: 'BOER en ERFGOED'

Aansluitend aan de jaarvergadering is het woord aan architectuurhistorica, Marina Laméris voor een lezing over 'Boer en Erfgoed'. Het boerenland en de boerenerven vormen een belangrijk deel van ons cultureel erfgoed. Dit erfgoed staat helaas onder druk. Boeren stoppen, agrarisch land wordt natuur, de koeien verdwijnen uit het landschap, historische gebouwen verliezen hun functie. Tijdens de lezing vertelt zij wat de betekenis en de waarde is van het boeren erfgoed.

'Vroeger en Nu' wandeling

Centrum - Muziekent/Plein/Vaartweg

Winnend ziet u de Rensvaart en het officiële begin van de dorpsring. Nu de dorpsring van de Rensvaart ontstaat hier het nieuwe centrum van Nederhorst den Berg. De muziekent staat sinds 1994 op het Plein in het verlengde van de Buisstraat, daar waar in 1969 de brug over de Rensvaart lag. Op de hoek van de Vaartweg (voorheen de Dijk) stond de oude dorpskerk met stalhouderij Den Berg, (nu The Golden Crown). Het pand van 'Spinghelhuys' (samen met 1929) Dr. G.A. van H. Maria Huisman (architect V. Bijvoet) werd in 1890 ingewijd. De Voorstraat werd na het geven van de Rensvaart rond 1632 de belangrijkste straat van Nederhorst den Berg. Er staan nog enige mooie oude panden.

Bij de muziekent is de plattegrond van de gemeente Nederhorst den Berg te bekijken en staat ook het informatiepaneel van de Bommeltebeemdamboude, die de naam te danken heeft aan kasteel Nederhorst, waar de boerderij studeert geweest waren.

In 2018 is het plein totaal vernieuwd en kreeg het officieel de naam Willem Daspelen.

Dit bord is een aanvulling op de 'Vroeger en Nu' wandeling langs de meest markante plekken en gebouwen van Nederhorst den Berg. De boorden van een ander zijn de garantant dat u de huidige situatie ziet vanuit hetzelfde perspectief als de foto's op de historische dorpsring.

27 oktober – Viering 30-jarig jubileum – in het Sociaal Cultureel Centrum

Op zaterdag 27 oktober a.s. vieren we het 30-jarig bestaan van de Historische Kring. De jubileumcommissie, bestaande uit: Petra van 't Klooster, Theo Cozijn, Koen Hoetmer, Herman Schilder en Martin Wewer gaat hieraan invulling geven.

5 april – Lezing – Tradities, de nieuwe tak van erfgoed, door Ineke Strouken

Zij is oud-directeur van het Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland en stond aan de wieg van het Unescoverdrag ter bescherming van immaterieel erfgoed. In het eerste deel van de lezing gaat spreekster in op het tot stand komen van het UNESCO verdrag.

Fort Uitermeer. Foto Ans Baar.

Mededelingen en berichten

In het tweede deel ligt het accent op het kijken naar de tradities die tot onze Nederlandse identiteit behoren. Ook aan bod komen de alom bekende tradities, die ieder een historisch verhaal bevatten. De lezingen worden gehouden in de Bergplaats, Kerkstraat 7 en beginnen om 20.00 uur.

18 mei – Excursie Fort Uitermeer

Voor de jaarlijkse excursie is de keus gevallen op Fort Uitermeer. Dit fort kent een lange en interessante geschiedenis die voor velen onbekend is. Dorpsgenote Marijke Overmars, die als vrijwilliger actief is bij de Stichting

Uiteraard Uitermeer, zal ons rondleiden en van alles vertellen over de geschiedenis van het Fort. Zij neemt ons ook mee langs de verschillende historische objecten op het terrein en zal de daarbij behorende verhalen vertellen.

Actuele informatie

Meer informatie over de activiteiten volgt via de website: www.historischekring.nl en de, opgegeven, e-mailadressen. Uw email-adres nog niet doorgegeven? Dit kan alsnog via info@historischekring.nl.

Inleveren van kopij voor Werinon Nr. 97 kan tot 1 april 2019.

info@historischekring.nl

Fotowedstrijd ‘Historische Kring Nederhorst den Berg’

In het kader van het 30-jarig jubileum organiseert de Historische Kring Nederhorst den Berg een fotowedstrijd. Het thema is:

‘Je favoriete plek in Nederhorst den Berg’

Iedereen kan meedoen: jong, oud, amateur of professional. Alles wat ook maar enigszins een relatie heeft met ons dorp kan in beeld gebracht worden en meedingen naar een van de drie beschikbare prijzen.

De (digitale) foto’s moeten gemaakt zijn in het dorp. Inzendingen worden door een vakkundige jury beoordeeld op de creativiteit van de fotograaf, cultuurhistorische waarde en fotokwaliteit.

Kijk op de site www.historischekring.nl en klik in de agenda-tegel op ‘fotowedstrijd’ voor de wedstrijdvoorwaarden.

Schroom niet, maak foto’s en stuur ze (niet meer dan 3 foto’s), met vermelding van de locatie waar de foto is genomen, naam en leeftijd vóór 5 oktober 2018 naar info@historischekring.nl.

Wat je kunt winnen

De eerste prijs is een **waardebon van € 100,-**, de tweede en derde prijs bestaan uit waardebonnen van respectievelijk **€ 75,-** en **€ 50,-**.

Presentatie ingezonden foto’s/prijzuitreiking

Tijdens de viering van het 30-jarig jubileum in het Sociaal Cultureel Centrum, op zaterdag 27 oktober, worden alle ingezonden foto’s gepresenteerd. Aansluitend worden de winnaars bekendgemaakt en de prijzen uitgereikt. Uit een selectie van de inzendingen wordt een expositie samengesteld, die in de komende maand november is te zien in het Sociaal Cultureel Centrum.

AMV Crescendo is historie

Kees Joustra

Het bestuur van de Algemene Muziekvereniging (AMV) Crescendo maakte in het Weekblad Wijdemeren van donderdag 24 maart bekend dat de vereniging per 1 september 2018 wordt opgeheven. Crescendo werd in 1905 opgericht en leidde de laatste jaren steeds meer een tanend bestaan. Het ledental nam fors af en het lukte al helemaal niet meer nieuwe muzikanten aan te trekken. Na een bestaan van 113 jaar komt hiermee een einde aan een tijdperk in Nederhorst den Berg.

De oudst bekende foto van Crescendo.

Ik praat met Sylvia van der Heijden (48), die vanaf haar tiende jaar bij Crescendo zit, om wat meer te weten te komen over de achtergronden van de muziekvereniging.

Sinds 1905 luistert Crescendo alle feestelijkheden in Nederhorst den Berg op met een heerlijk spektakel. Geen nieuwe baron wordt ooit nog geïnstalleerd op het kasteel zonder muziek van de harmonie. Geen Koninginnedag of Koningsdag meer zonder de AMV, geen lentespektakel, zomerspektakel meer zonder de vrolijke klanken van ons harmonieorkest of de drumband. Dat wordt even slikken. De leden van Crescendo hadden het

al een tijdje zien aankomen, maar voor de meeste van ons was dit toch een domper. Een instituut houdt ermee op na 113 jaar. Voor iedereen was Crescendo een begrip. En zo te horen komt er ook niks meer voor in de plaats. Alle afdelingen van Crescendo houden het voor gezien. Geen toekomst meer!

Drie afdelingen

Sylvia van der Heijden legt uit dat Crescendo grofweg drie afdelingen kende: het jeugd- orkest, de drumband en de harmonie. Kinderen van rond de tien jaar gingen op muzikales bij Crescendo. Crescendo zorgde voor een

instrument en hielp bij de muzikopleiding door de kinderen naar een muziekschool in Hilversum te sturen. Het gebeurde ook dat een docent de kinderen hier in de Notenbalk bezocht om les te geven. Sylvia begon haar loopbaan op driejarige leeftijd met blokfluitles, gevolgd door fluitles en dwarsfluitles.

Mevrouw De Groot, die we beter kennen als de vrouw van burgemeester C. de Groot, gaf destijds die lessen. De kinderen die inmiddels een beetje leuk konden spelen, gingen naar het jeugdorkest en als ze daar uitblonken promoveerden ze naar de harmonie. Hele generaties kinderen hebben zo een instrument leren bespelen. Er is ook een enthousiaste samenwerking geweest met leerlingen van de Meester Kremerschool, die via Crescendo muzikles kregen. In de hoogtijdagen bestond het jeugdorkest uit zeker dertig kinderen.

Een trots Crescendo met onder andere Piet Ouwenel, Henk van de Brink en voor voorzitter Henk Dolman ligt Klaas Schriek.

Een tweede belangrijke poot van de vereniging is de drumband. Deze werd in de jaren zestig geleid door Herman van Huisstede, die in die tijd het stokje overdroeg aan Wijnand Tamming, de vader van Sylvia. Hij heeft de drumband naar grote hoogten gebracht met zijn eeuwige, niet aflatende enthousiasme. Hij was jaren lang de grote inspirator van de drumband. Helaas overleed Tamming in 2016 na een slopende ziekte. De leden van de band komen nu nog steeds na een repetitie een kopje thee drinken bij zijn vrouw Janny.

Tamming had meer drumbands onder zijn hoede, zoals die van Ankeveen, Loosdrecht en Kortenhoef. Het zal voor de drumband extra zuur zijn dat Crescendo gedwongen is te stoppen.

De derde divisie van Crescendo is het harmonieorkest: een fanfare met houtblazers. De harmonie liep vroeger over straat. Rond 1985 veranderde dit en sindsdien zijn ze erbij gaan zitten, vaak ook om

Crescendo staat klaar bij het Gemeentehuis om burgemeester Doude van Troostwijk muzikaal te ontvangen. (1924)

veiligheidsredenen. De harmonie kende in de jaren negentig haar absolute hoogtepunt onder leiding van de dirigent Rob Overman. De leden musicerden heel succesvol in de hoogste divisies in Nederland en waren meer gedreven dan ooit. Als ze in sporthal de Blijk optraden, nodigde het bestuur landelijke bekendheden uit om de nummers aan elkaar te praten.

Met de muziek mee in Overmeer, onder leiding van Klaas Schriek. Het jochie rechts vooraan is Keessie Snel.

Zo presenteerde Joop Smits van de VARA meermaals zo'n optreden. Smits, als bekende Nederlander, wilde niet in een klein autootje gehaald en gebracht worden, zodat Crescendo zorgde voor een grote slee om de heer Smits van en naar Hilversum te vervoeren.

Repertoire

Prachtige decors werden via de Nederlandse Onderwatersport Bond (NOB) binnengehaald. Het repertoire bestond uit de Rhapsody in Blue van Gershwin, muziek uit de Lion King, composities van Morricone en Disney-muziek. Sylvia met drie andere dwarsfluitistes maakten toen deel uit van het harmonie-orkest. Tijdens hun topjaren hadden ze de hele sporthal nodig, wat al snel een halve sporthal werd, totdat de shows helemaal niet meer plaatsvonden.

Ook dit succes duurde niet eeuwig. Het interessante van het concept dat de muziekvereniging hanteerde, was dat hele families er generaties lang enthousiast aan mee hebben gedaan en lid bleven.

Crescendo bij café Schapers.

Bekende Bergse families die meespeelden in Crescendo, zijn bijvoorbeeld Pape, Van Huisstede, Verweij, Overweel, Strik, en Vossepoel (ik ben hier bewust niet volledig). Het concept van lesgeven tegen een vriendelijk tarief, het verkrijgen van dure muziek-instrumenten via de vereniging en de mogelijkheid om door te stromen naar een mooi orkest was honderd jaar een succesformule. Nu heeft de blazersklas nog maar twee muzikanten. Het is over en uit voor Crescendo. Mensen hebben tegenwoordig andere interesses dan een muziekvereniging. Deze trend is in heel Midden-Nederland waar te nemen, terwijl in het noorden en het zuiden van het land dit soort muziekverenigingen nog springlevend is. Ook Sylvia kan hiervoor geen verklaring bedenken. ■

Wijnand Tamming (een van de grote animators van Crescendo) leidt zijn drumband door het dorp, met in het kielzog een groep blazers.

De gouden klap

Gerard Baar

Eind december 1978 noopte een ambtelijke nalatigheid tot snelle actie. In het daar op volgende voorjaar bleek pas dat het zo koud was geweest op die bewuste dag dat zelfs het meetlint vastgevroren zat. Ik had tot die tijd al het een en ander meegemaakt in het dagelijks bestaan, maar heb toch iets bijzonders gemist. Het slaan van de eerste paal van de sporthal op de voorlaatste dag van het oude jaar.

Plaats van opvoering: een vlakte met miljoenen zandkorreltjes die door politiek gekraakkeel uiteindelijk 1 cent per stuk waren gaan kosten. Zonder ook maar de minste beschutting tegen de nare gevolgen van een gure, natte sneeuwstorm.

Herenleed, aangevuld met dames. Tot op het bot verkleumde belangstellenden en belanghebbenden. Met tien klappen op een gewone achtermiddag f180.000,- verdienen is alleen weggelegd voor gemeentes of zwaargewichtboksers. Ik was blijven werken om te voorkomen dat de paal precies op een versteende boom zou komen, om vervolgens als een luciferhoutje te knappen. Bovendien was ik mij als plichtsgetroouw burger bewust van het feit dat het geld ergens vandaan moest komen.

Benieuwd wie de sparrenpaal de klappen heeft toegediend. De burgemeester? De voorzitter? De wethouder van sportzaken? De heier misschien, omdat de aangewezen de machine niet kon bedienen? Open vragen die ergens anders ongetwijfeld beschreven zijn. De toezpraken zullen door de wind de plas zijn overgedragen. Niemand heeft waarschijnlijk gerept over het feit dat er door de komst van de sporthal twintig woningen uit het Plan Blijkpolder geschrapt moesten worden. Boven het toneeltje, in een loodgrijze

hemel, vlogen de kraaien onrustig in het rond en op de begane grond stonden bibberende spelers met een door de kou verstarde glimlach op het gezicht. De genodigden hadden de heenweg naar het niets misschien al keuvelend afgelegd. Terug moet het allengs sneller zijn gegaan, met in ieders achterhoofd de zekerheid dat die paal 8 meter diep zat. Hij kon er niet meer uit en vormde een symbolisch begin van de uiteindelijk tot stand gekomen wijk Blijkpolder.

De kraan en het onvermijdelijke bord bleven staan om te voorkomen dat de argeloze wandelaar niet over de paalkop zou struikelen. Zoals u op de foto ziet was hem geen lang leven beschoren. Hij stond in 1979 danig in de weg tijdens de bouw. De officiële opening vond plaats in 1980. ■

Een kunstenaar had er misschien iets mee kunnen doen.

Amsterdam-Rijnkanaal (Slot van de Merwedecyclus)

Gerard Baar

De op 7 september feestelijk geopende nieuwe fietsbrug over het kanaal heeft de te-loor gegane verbinding met onze verre overbuur Abcoude in tweede instantie hersteld. De eerste stap deden de gemeenten Nederhorst den Berg en Loenen. In 1988 herstel- den zij de vaarverbinding over de Vecht naar Nigtevecht en Nederhorst den Berg door het pontje 'Kantjeboord' (gratis overtocht) aan te schaffen. Piet Wiedijk draaide jaren welgemoed aan het wiel om het ding heen en weer te krijgen.

Foto's genomen vanaf het midden van de brug: in het westen Abcoude en in het oosten Nederhorst den Berg.

De voorgeschiedenis

Van 1843 tot 1892 vormde de Vecht voor de Bergers de enige hindernis om in Abcoude op de trein te kunnen stappen. U zult het niet geloven, maar de post uit Vreeland ging in die tijd over Abcoude naar Nederhorst den Berg! De in het vorige nummer afgedrukte draai- brug zorgde na de in gebruik name van het Merwedekanaal natuurlijk voor meer tijdverlies, maar hield wel de verbinding in stand. In 1952 moesten al die gevaartes wijken voor rij- dende ponten omdat er van- wege een verbreding ineens tachtig meter water over- brugd moest worden. Rijks- waterstaat doopte de onmis- baar geworden waterweg in datzelfde jaar om tot Am- sterdam-Rijnkanaal.

Toen Mehring in 1960 stop- te met zijn veerpont tussen Nederhorst den Berg en

Nigtevecht, was het voor de Bergers gedaan. De bereikbaarheid van een gebied waar ze eeuwen op georiënteerd waren geweest viel in een keer weg.

In 1968 verloor ook Nigtevecht haar verbinding met Abcoude omdat in dat jaar de ver- breiding van het kanaal tot een breedte van honderd meter was afgerond.

R H I J N - S P O O R W E G .				
AANKONDIGING DER VOORLOOPIG VASTGESTELDE VERTREK-UREN.				
VOOR DE WINTERDIENST.				
Aanvang nemende de 28sten December 1843.				
VAN AMSTERDAM NAAR UTRECHT:				
van Amsterdam.	van Abcoude.	van Nieuwersluis.	van Breukelen.	Aankomst te Utrecht.
voor d. midd. 11 ure 20 min.	voor d. midd. 11 ure 41 min.	voor d. midd. 12 ure 1 min.	's middags 12 ure 8 min.	's middags 12 ure 28 min.
na den midd. 4 » 30 »	na den midd. 4 » 51 »	na den midd. 5 » 11 »	» 5 » 18 »	» 5 » 38 »
VAN UTRECHT NAAR AMSTERDAM:				
van Utrecht.	van Breukelen.	van Nieuwersluis.	van Abcoude.	Aankomst te Amsterdam.
's morgens 9 ure 20 min.	's morgens 9 ure 41 min.	's morgens 9 ure 52 min.	's morgens 10 ure 8 min.	's morgens 10 ure 28 min.
na d. midd. 1 » 20 »	na d. midd. 1 » 41 »	na d. midd. 1 » 52 »	na d. midd. 2 » 8 »	na d. midd. 2 » 28 »
<p>Rijtuigen, Paarden, Slagtvee of andere Dieren worden voorloopig niet vervoerd. De Reizigers worden verzocht 1 uur vóór den vertreklijp op 'de Stations tegenwoordig te zijn. Vijf minuten vóór den vertreklijp worden de Kantoren tot afgifte der Plasterietjes geleiden. Op de Tusschen-Stationen kan het uur van vertrek eenige minuten verschillen, en worden aldaar slechts Reizigers opgenomen, in zoo verre er plaats in de Rijtuigen is. Men is verplicht, om de Bagage of eenige andere Goederen, uitzetlijk 4 uur vóór het vertrek, in de Goederen-kantoren aan te leveren; later tenorigd wordende, vertrekken dezelve met den eerstvolgenden trein. Utrecht, 24 December 1843.</p>				
<p>De Ingenieur Directeur, L. J. A. VAN DER KUIJF.</p>				
<p>TE 'S GRAVENHAGE TER ALGEMEENE LANDS DRUKKERIJ.</p>				

Eerste dienstregeling uit het eerste jaar (1843) van het bestaan van de Rijn-Spoorweg.

Schoolplaat 'Het Menvedekanaal'.

De 'reddende engel'

Dit jaar is het Amsterdam-Rijnkanaal buiten de scheepvaart om van pas gekomen. U weet inmiddels dat dat bij Wijk bij Duurstede door middel van sluisen op een beheersbare manier van de Neder-Rijn is afgesloten. Bijna op dezelfde plek was in 1122 een dam in de Kromme Rijn aangelegd om het water van de Rijn te weren en het verder over de Lek weg te laten stromen. Holland kon daarna dankzij die betere waterbeheersing langzaam maar zeker overgaan tot de Grote Ontginning.

Afgelopen zomer beleefde ons land ongekende hitte, gepaard aan lang aanhoudende droogte. De verzilting van het Groene Hart nam onrustbarende vormen aan. De betreffende waterschappen staken de koppen bij elkaar om gezamenlijk een oplossing te zoeken voor dit ontstane probleem.

Tot 1960 was dit de aanlegplaats van de veerpont over de Vecht.

Uiteindelijk leidde dat tot het instellen van een vaarverbod op de Leidsche Rijn in Utrecht. Alle daar afgemeerde boten dienden binnen drie dagen naar elders vertrokken te zijn. De vaart moest zorgen voor de invoer van zoet water uit het Amsterdam-Rijnkanaal naar het Groene Hart. Dit kanaal kan op peil blijven doordat het put uit ons grootste zoetwaterbekken, het IJsselmeer. De Leidsche Rijn loosde dit water weer ongehinderd bij Harmelen in de Oude Rijn.

Veervrouw Mehring in actie in de jaren vijftig. Zij en haar man voeren heen en weer tot 1960. Pas in 1988 kwam het kabelpontje 'Kantjeboord' in de vaart. Dit kent onderhand iedereen, het op zonne-energie varende pontje legt aan vlakbij de kerk van Nigtevecht.

Voor het eerst en het laatst?

Het was pas de derde keer dat er water in de Utrechtse- en Zuid-Hollandse polders gepompt moest worden. Dat het kon danken we aan onze in de loop der eeuwen opgebouwde waterhuishouding. In dit geval het meest aan de nieuw uitgedokterde waterweg naar Keulen. Vanaf 1952 is deze uitgegroeid tot een snelle, goed controleerbare scheepvaartroute naar de Waal. Het enige openthoud wordt veroorzaakt door de hoogst noodzakelijke sluisen bij Wijk bij Duurstede en Tiel. De oude Keulsevaart naar Vreeswijk is in beslag genomen door een jaarlijks groter wordende groep waterrecreanten. ■

In Werinon 52 kunt u in 'Dichtbij was heel ver en later nog verder' meer over de oude verbindingen lezen.

Waar is de tijd gebleven

Leen Houtop

Een stukje Kerkstraat (vroeger Achterdorp) met enkele historische foto's in beeld. Dit artikel kwam tot stand door een gesprek met Jan Middelkoop. In de Kerkstraat waar de Middelkoopen hebben gewoond, komen we enkele rijksmonumenten uit de 17e eeuw tegen. Op de topgevel van hun oude huis staat in smeedijzeren cijfers het bouwjaar 1662 aangegeven.

Dames Middelkoop in de Kerkstraat.

Het huis was opgedeeld voor twee gezinnen. Voor woonde Arie Middelkoop met zijn gezin op huisnummer 23, het bestond uit 8 kinderen. Achter woonde op huisnummer 24 Jacob Middelkoop met een gezin van 7 kinderen. De families sliepen op zolder. Jan Middelkoop was één van die kinderen. De achterste woning van Jacob was bereikbaar via een smal gangetje. Naast hun woonde de familie Winkelmeijer. Daar weer naast was het snoepwinkeltje van Loes Hap, een van de dochters van Winkelmeijer.

Piktollen was vroeger een veel gespeeld kinderspel. Bij de piktol hoorde een stokje met een touwtje dat om de tol werd gewonden. Daarna gooide een van de spelers de tol op straat, terwijl zij het vrije eind van het touwtje met het stokje vasthield. De winnaar was degene wiens tol het langst doordraaide.

De achterste vrouw in de deuropening is Sophia Wieman-Hoetmer.

U ziet dat er nog weinig auto's door de straat reden. Tegenwoordig spelen de kinderen heel anders, hun mobieltje is voortdurend bij de hand.

Jan Middelkoop is binnen het dorp verschillende keren verhuisd. Hij woonde eerst met zijn gezin op de Voorstraat. Vanaf 1956 tot en met 2016 heeft hij met veel plezier op Dammerweg 29 gewoond.

Jan heeft op de technische school het beroep van timmerman geleerd. In 1942 begon hij aan de Reeweg bij Toon de Groot. Hij ontdekte al gauw dat hij liever in een werkplaats werkte dan in de openlucht. Van Rossum uit Baambrugge had aan de Voorstraat in een grote schuur een meubelmakerij, voorheen de opslag van beurtschipper Tober.

Familiefoto Middelkoop met pik tollende kinderen, foto uit 1937. Rechts Willie Middelkoop (zus van Jan Middelkoop), links Rie Middelkoop nicht van Willie.

Straatbeeld Kerkstraat 1920.

Huidige situatie met op de achtergrond de N.H. Kerk.

Toen Jan poolshoogte bij hem kwam nemen, kon hij gelijk aan de slag. In 1944 viel bijna de hele economie stil. Na de oorlog mocht hij weer terugkomen, maar niet lang daarna kreeg hij TBC. Na een half jaar wachten was er pas plaats voor hem in sanatorium Bilthoven. Na een jaar kuren verklaarde de dokter hem genezen.

Bij botenbouwer Baay in Loosdrecht kreeg hij per toeval een brede opleiding: als schipper, in schilderen en boot timmeren. In 1962 verkocht die man het hele gebeuren omdat hij geen opvolger had.

In het dorp wisten ze Jan ook te vinden. In de schuur achter zijn huis repareerde hij naar hartenlust allerlei soorten boten. Hij kon met al het daarvoor bestemde gereedschap omgaan.

Jan was creatief, hij vond voor alle voorkomende problemen een oplossing. Klussen was zijn lust en zijn leven, aan zelf zeilen kwam hij bijna niet toe!

Zijn laatste werkzame jaren bracht hij vanaf 1962 met veel plezier door in Blaricum, bij het ziekenhuis Gooi-Noord. Voor het oplossen van allerlei voorkomende problemen draaide Jan vanwege zijn jarenlange ervaring zijn hand niet om.

In zijn weinige vrije tijd keepte hij als jongeman bij de katholieke voetbalvereniging V.B.O. (Volharding-Brengt-Overwinning). Sinds vorig jaar wonen Jan en zijn vrouw met veel plezier in de Hobbemastraat. Hij helpt zijn vrouw vaak met ingewikkelde legpuzzels van wel duizend stukjes, maar niet nadat hij er even op uit is geweest.

Jan Middelkoop in zijn werkplaats.

Sinds kort maakt hij daarvoor dankbaar gebruik van een scootmobiel. Hij heeft node afscheid van zijn fiets genomen, maar wat wil je als je in de negentig bent! ■

Met dank aan de familie Middelkoop
Fotoarchief Historische Kring Nederhorst den Berg,
(Teus v.d. Kemp)

Petersburg, van glorie tot teloorgang

Gerard Baar

De lezing op 20 april van dit jaar over deze verdwenen buitenplaats vond plaats dankzij de uitgave van het boek 'Petersburg, Roem der Hoven'. Daar deze luthof in Nederhorst den Berg aan de Vecht heeft gestaan, was dat voor de HKN een reden emeritus hoogleraar slavistiek Professor Waegemans uit Leuven en Dr. Donga, regent van het Van Brants Rus Hofje aan de Nieuwe Keizersgracht in Amsterdam, uit te nodigen voor het houden van een lezing rondom de bouwheer van deze buitenplaats.

Het idee voor het boek was ontstaan doordat Waegemans een twaalfstal ingekleurde gravures vond in het archief van de Universiteit van Leuven. Hij nam contact op met Donga, die vervolgens onze dorpsgenote Dr. Claudette Baar-de Weerd benaderde om ook mee te doen. Zo kwam dit fraaie boek tot stand.

Een onvermoeibare vorser nam het woord

Waegemans beet het spits af om de 80 belangstellenden het een en ander uit te leggen over de man die als Tsaar Peter de Grote de geschiedenis in zou gaan en veel aan zijn vriend Brants te danken had. Hij legde uit hoe de diplomatieke verhoudingen tussen de toenmalige grootmachten Frankrijk, Engeland, Pruisen, Zweden, de Republiek en Rusland lagen.

Tsaar Peter beschikte over een uitgebreid netwerk van Russische en lokale contacten die de belangen van Rusland behartigden. Zij bereidden de twee reizen voor die Peter de Grote door Europa maakte, met als doel Rusland zo snel mogelijk naar West-Europese geest te hervormen. De spil in dat diplomatieke web was Boris Koerakin, sinds 1711 de Russische ambassadeur in de Republiek. Hij beschreef Den Haag als de herberg van de Europese politiek. Voor die tijd had Koerakin in opdracht van Peter vele reizen door het huidige West-Europa gemaakt. Zijn reisjournalen muntten uit in het nauwgezet beschrij-

Boris Koerakin

ven van alle facetten van het dagelijks leven in de steden en op het platteland. Hij stond tevens aan het hoofd van de organisatie voor de tweede reis die Peter in 1717 door de Republiek maakte. In de tijd die daartussen lag werkte hij geduldig aan de voltooiing van de hegemonie van Tsaar Peter in het Baltische gebied.

Dankzij hem telde Rusland na 1721 mee, want hij voerde de vredesbesprekingen aan tussen Rusland en Zweden, die zouden leiden tot het definitieve einde van de Noordse Oorlog.

Wat ging hier aan vooraf?

Peter had in 1693, toen hij nog geen tsaar was, in Archangelsk al kennis gemaakt met Christoffel Brants die voor zijn vader boomstammen liet verschepen naar de Republiek voor de masten van de VOC-schepen. Zijn vader maakte deel uit van het 'Moscovisch mastengezelschap' dat het monopolie bezat op deze handel. Verder had Peter tijdens zijn jeugd in Moskou veel kennis opgestoken van de daar werkzame Hollanders en Duitsers.

Tsaar Peter de Grote, ruiterportret.

In 1698 reisde de kersverse Tsaar incognito naar de Republiek om in Zaandam het vak van sloopstimmerman te leren. Hij wilde echter wel met kanonschoten ontvangen worden in de steden die hij onderweg aandeed.

In datzelfde jaar zocht hij diplomatieke steun voor zijn strijd tegen de Zweden, die het gebied rond de Baltische Zee beheersten. Hij kreeg nul op het rekest bij de Staten Generaal van de Republiek, maar de banden bleven bestaan. Met een van de Amsterdamse burgemeesters, Nicolaas Witsen, onderhield hij nauwe contacten. Daarnaast

nieuwe stad te doen verrijzen, Sint Petersburg. Daartoe voerde hij ook een lingua franca in: Hollands op zee, Duits op het land. Hij heeft dat tien jaar lang geprobeerd.

De Hollandse sloopstermen zijn de Russen altijd blijven gebruiken en zij niet alleen! De halve wereld nam ze in de loop van de tijd over.

Christoffel Brants met Lodewijk XIV pruik.

Tsaar Peter slaagde met behulp van Christoffel Brants

Tsaar Peter wilde koste wat kost Karel XII van Zweden verslaan, waartegen hij in 1700 nog het onderspit delfde. Hiertoe had hij moderne wapens

Petersburg, de Lustplaats van de WelEdelgestrenge Heer Cristoffel van Brants.

was er de Russische agent Johannes Van den Burgh die voor Peter allerlei Hollandse vaklui, zeelieden en officieren moest werven om een vloot op te bouwen. Bovendien had hij mensen nodig om aan de Finse Golf een

nodig. Aan die vraag voldeden de Hollanders graag. Brants importeerde ijzererts uit Zweden, waarna hij er kanonnen en wapens van liet maken. Vervolgens smokkelde hij ze, om het met de Zweden bevriende Frankrijk niet

voor het hoofd te stoten, naar Rusland. Een van de trucs om ze heimelijk Rusland in te krijgen, bestond uit het laten leeglopen van vaten met Bordeauxwijn, om die vervolgens gevuld met wapentuig verder oostwaarts te transporteren. Ondertussen ging de handel van de Republiek met de Fransen gewoon door. In 1709 versloeg Peter in de slag van Poltava zijn aartsvijand Karel XII, de Oostzee lag eindelijk voor hem open. Vrede sloten de beide landen niet, dat gebeurde pas jaren later. Die uiteindelijke vrede was deels te danken aan Frankrijk, want voordat Peter de Republiek in 1717 voor de tweede keer aan deed, was hij erin geslaagd in Parijs dat land financieel los te weken van Zweden. Hij kwam bij Maastricht de grens over en trok langzaam met zijn gevolg richting Amsterdam. Brants nodigde hem uit op zijn Petersburg en dat heeft hij geweten! Peter en zijn gevolg richtten binnen een paar dagen een enorme ravage aan. Brants nam het op de koop toe. Hij had tenslotte een belangrijk deel van het kapitaal waarmee hij het buiten Petersburg had kunnen bouwen verdiend met de wapensmokkel voor zijn Russische vriend. De Zweden lagen door op hoog niveau gevoerde diplomatie van o.a. de Republiek in 1721 op hun knieën om de vrede te tekenen. Het water was ze tot de lippen gestegen.

De huidige beheerder van de nalatenschap van Brants nam het woord

Donga gaf een korte beschrijving hoe vader Enno Brants, afkomstig uit Wittmund (Oost-Friesland) in Amsterdam zich ontwikkelde van kuiper tot handelaar in hout uit het Baltische gebied. Zoon Christoffel, geboren in 1664, breidde de handelscontacten verder uit en verwierf tijdens zijn verblijf in Archangelsk en Moskou het vertrouwen van Peter de Grote. Dit vertrouwen, gecombineerd met de financiële steun en wapenhandel, maakte dat de Tsaar hem in 1717, vanwege zijn verdien-

sten voor Rusland, in de Russische adelstand verhief. Sindsdien mocht Brants zich Van Brants noemen.

Luchtfoto hoek Petersburg met links de boerderij Petersburg.

Net als vele vooraanstaande, rijke Amsterdamers wilde ook Christoffel Brants een buitenplaats. Hiertoe kocht hij in 1709 ‘Huys ten Haen’ (in andere stukken terug te vinden als ‘Huys ten Ham’) een buitenverblijfje aan de Vecht in Nederhorst den Berg tegenover Nigtevecht. Hij gaf Simon Schijnvoet de opdracht er een groot buiten neer te zetten. Brants bezat al een woonhuis in Amsterdam aan de Keizersgracht, nummer 317. In de top van de gevel staat in het midden de overwinning van de tsaar bij Poltava afgebeeld, geflankeerd door twee medaillons met de afbeeldingen van Peter de Grote en Christoffel van Brants.

Zijn buitenplaats aan de Vecht gaf hij, als eerbetoon aan zijn vriend Peter, de naam ‘Petersburg’. Deze imposante buitenplaats is uitgebreid afgebeeld in ‘De Zegepraalende Vecht’ het boekwerk dat Daniël Stoopendaal maakte van de huizen, tuinen en riviergezichten langs de Vecht. Volgens Donga was Van Brants een royale geldschietter van de uitgave, daar Petersburg er met maar liefst twaalf platen in opgenomen is. Aan de hand van de afbeeldingen vertelde hij het een en ander over het huis en de tuinen. Het huis had een eigen aanlegsteiger aan de Vecht en was zo gemak-

'Leda en de zwaan'. Een beeldhouwwerk dat in een van de fonteinën stond.

kelijk vanuit Amsterdam over het water te bereiken. Op een van de prenten is de aankomst van het gezelschap van Tsaar Peter de Grote en zijn echtgenote Catharina bij het buiten te zien.

Dat Peter de Grote zijn naam niet alleen aan zijn daadkracht, maar ook aan zijn lengte dankte, blijkt uit de gravures. Met zijn lengte van 2.03 meter steekt hij met kop en schouders boven de anderen uit. De prenten geven een veel mooier beeld van de tuin dan mogelijk was: de heggen waren veel te hoog. Uitgaand van de aanleg van de tuinen vanaf ca. 1709, kunnen zij nooit zo hoog zijn als ze op de afbeeldingen staan. Verder attendeerde Donga nog op de Russische badstoof, een sauna, een vinding door Van Brants meegenomen uit Rusland.

De opbouw en het beheer van Brants' nalatenschap

Nog tijdens zijn leven nam Van Brants het initiatief tot het bouwen van een hofje voor alleenstaande vrouwen uit de Lutherse gemeenschap in Amsterdam waarvan hij deel uitmaakte. Het hofje werd gebouwd aan de Nieuwe Keizersgracht naar een ontwerp van Daniel Marot. Van buiten ziet het eruit als een grachtenhuis, maar achter de voordeur bevinden zich rond een binnenplaats de woninkjes van de vrouwen, waar zij twee aan twee in verbleven.

Van Brants heeft het niet afgebouwd gezien, hij overleed in 1732. Uit de testamenten blijkt hoe vermogend hij was. Zijn bedrijf ging over naar zijn neef in Wittmund, andere bezittingen naar zijn twee nichten, daar hijzelf geen kinderen had.

De erfenis was in goede handen

Die neef, Johan Enno Brants, heeft met het geld van zijn erfenis in Wittmund acht Brants-huizen laten bouwen. Ze zijn goed onderhouden, zodat op het grootste huis in de Brants Garten, het 'Groot Hus', het wapen van Christoffel van Brants nog steeds goed te onderscheiden is. Er is altijd contact blijven bestaan tussen de regenten van het Brants Rus Hofje en de bestuurders van het Oost Friese stadje.

In 2006 was een Amsterdamse delegatie getuige van de onthulling van het naambordje van een naar

Christoffel Brants vernoemde verbindingsweg tussen de Brants Garten en de hoofdstraat. Het bijwonen van die plechtigheid was bij lange na niet de laatste keer. Bijna ieder jaar vinden er over en weer bezoeken plaats.

De Schaduwkade

Donga sloot zijn lezing af met de rol die de Nieuwe Keizersgracht in de Tweede Wereldoorlog gespeeld heeft in het leven van joodse inwoners van Amsterdam. De Joodse Raad zetelde vijf huizen verder op nummer 58. Verder woonden er verscheidene joodse mensen legaal, maar ook als onderduikers. Bovendien zat ergens in het Hofje een groot gat in de muur voor meer lucht en licht volgens zeggen van de huismeester. Het gat was echter in gebruik bij de verzetsgroep Gerritsen (het Parool).

Voor de meer dan 200 uit de buurt weggevoerde joden hebben de bewoners van de Nieuwe Keizersgracht in 2013 'De Schaduwkade' opgericht. De namen van die joodse bewoners staan op de kaderand (aan de kant van de Hermitage) tussen de Weesperstraat en de Amstel, tegenover de huizen waarin de slachtoffers gewoond hebben.

Het Van Brants Rus Hofje bezit slechts één attribuut van het voormalige buiten Petersburg. Het is een beeldhouwwerk dat in een van de fonteinen stond. Het stelt 'Leda en de zwaan' voor met drie kinderen. Het kunstwerk heeft een dubbele betekenis. Van Brants was, zoals u gelezen hebt, Luthers. De zwaan is het boegbeeld van de Lutheranen. In de Griekse mythologie is hij echter de vermomming, die de oppergod Zeus aannam om zijn grote liefde, Leda, in de beneden wereld te kunnen beminnen.

De huidige stand van zaken

Tot slot vertelde Donga trots dat zijn Hofje meedoet in september met de Open Monu-

mentendag en dat het in aanmerking komt – in het teken van 'In Europa' vanwege de historische context – voor de titel van internationaal monument. Het Hofje verenigt in zich een combinatie van Franse, Russische en Hollandse achtergronden.

De infrarood foto van de RAF uit begin 1945.

Petersburg is in ieder geval een soort aardmonument geworden. Op een infrarood foto van de RAF uit begin 1945 is ondergronds de structuur van al die aangelegde weelde nog duidelijk te zien.

Beide sprekers waren zeer verguld met de grote opkomst en bleven dan ook graag npraten met iedereen die hen iets wilde vragen. ■

Literatuur

Emmanuel Waegemans, 'De tsaar van Groot Rusland in de Republiek'. De tweede reis van Peter de Grote naar Nederland (1716-1717). Uitgave van Baltic Studies nr. 13, Groningen/ Antwerpen, 2013.

Harry Donga, 'Christoffel van Brants en zijn hofje'. Geschiedenis van het Van Brants Rus Hofje vanaf 1733. Hilversum, 2008.

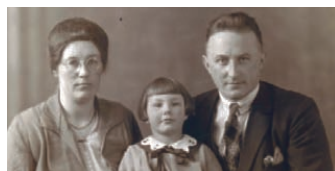
Fred Vogelzang, Emmanuel Waegemans, Harry Donga, Leo Wevers, Claudette Baar-de Weerd, 'Petersburg, Roem der Hoven'. De verdwenen lusthof van Peter de Grotes agent Christoffel Brants. Amsterdam/Wijk bij Duurstede, 2017.

'Petersburg, een verdwenen buitenplaats'. Uitgave van Werinon, april 1996.

Meester Kremer en het Kampereiland

Roel Kapenga

Dit jaar bestaat de Meester Kremerschool vijftig jaar. De school is vernoemd naar Egbert Kremer, die in 1929 werd benoemd tot hoofdonderwijzer aan de Openbare Lagere School in de Horstermeerpolder te Nederhorst den Berg. Hij bleef hier tot aan zijn pensioen in 1963.

In 1968 kreeg de nieuwgebouwde school aan de Reigerlaan zijn naam. Meester Kremer mocht de nieuwe school zelf openen. Voordat Kremer naar Nederhorst den Berg kwam, is hij hoofdonderwijzer op het Kampereiland geweest. Kremer werd op 28 september 1898 geboren in Steggerda. Hij werd in 1919 onderwijzer in Scherpenzeel (Fr). Hij trouwde in die plaats op 12 mei 1923 met Margje Oosten, in 1900 geboren te Scherpenzeel. Op 15 oktober 1925 kreeg hij een benoeming van de gemeente Kampen als hoofdonderwijzer aan school E op het Kampereiland. Hij bleef daar vier jaar.

School E lag op een terp aan het Ganzendiep, een zijtak van de IJssel. De school werd in 1881 geopend, wegens gebrek aan leerlingen is ze in 1959 gesloten.

Kremer woonde en werkte op het Kampereiland voordat de Afsluitdijk in 1933 klaar was. Tot die tijd liep het Kampereiland bij storm-

vloeden geregeld onder water. Dat is de reden dat alle boerderijen, dus ook school E, op een terp waren gebouwd. Bij de minder hoge terpen kwam het water bij vloed soms toch tot in de stal zodat de koeien dan met de poten in het water stonden. Op de foto zien we meester Kremer in een roeiboot al varend over de ondergelopen weilanden voor zijn woning. Op de andere foto staat het echtpaar Kremer met hun oudste dochter.

Een aardige bijzonderheid is dat na de sluiting van de school mijn zus en zwager Tiny en Gerrit van 't Hul in het schoolmeestershuis mochten gaan wonen. In de twee lege lokalen kwamen bedden te staan. De school diende enkele jaren als onderdak voor de deelnemers aan zeilkampen van een landelijke studentenvereniging. Daarnaast ook voor natuurstudiekampen, georganiseerd door de C.J.N. (Christelijke Jeugdbond van Natuurvrienden). Later kwam langs het Ganzendiep een camping en kwamen de lokalen, inmiddels verbouwd tot één geheel, in gebruik als recreatiezaal. In de wintermaanden werden er gymnastieklessen gegeven.

Mijn zwager vertelde dat toen ze er pas woonden, een oud-schoolmeester van de school hem had bezocht. Pas later begrepen we dat dat meester Kremer geweest moet zijn. Meester Kremer overleed op 19 maart 1979 in Renkum. ■

- Met dank aan Gerard Knol te Kampen, Fototheek Kampereiland
- Lit.: School E, uitgave t.b.v. de reünie op zaterdag 20-11-1997
- Informatieboekje Meester Kremerschool 2010 – 2011

Roel Kapenga was van augustus 1980 tot augustus 2002 directeur van de Meester Kremerschool.

Nederhorst den Berg in het eerste jaar na de bevrijding

Mark Hilberts

De vreugde van de luisteraars naar de illegale radio is groot als zij op 4 mei 1945 even na acht uur horen dat de capitulatie nabij is. Ook in Nederhorst den Berg werd er gesmacht naar de bevrijding. De Horstermeerpolder is op 14 april 1945 door de Duitsers onder water gezet en het lukt de bewoners nog maar nauwelijks om aan voldoende eten te komen. Vijf jaar bezetting heeft zijn sporen na gelaten.

Het dichten van de dijk van de Hornpolder in 1945.

Het was op 12 mei 1940 begonnen met de evacuatie van bijna alle dorpsbewoners naar de Noord-Hollandse dorpen Zwaag, Wognum, Schellinkhout en Wijdenes vanwege de beslissing de Nieuwe Hollandse Waterlinie compleet te inunderen. Gelukkig blies de leger-top dat na de capitulatie in de avond van 14 mei meteen af. De Horstermeerpolder stond blank, net boven het grondoppervlak, oogsten konden de tuinders toen wel vergeten.

Oorlogsleed

In mei 1943 ontsnapte het dorp aan een ramp toen vlakbij boerderij Rustoord (deze karakteristieke woning stond aan de Vreelandseweg tussen de brug over het boezemkanaal van de Horstermeer en de sluis het Hemeltje) in de

Meerruiterdijksepolder, een door de Duitsers neergehaald Engels gevechtsvliegtuig neerstortte. De Bergers worden hiermee voor het eerst geconfronteerd met de verschrikkingen van de oorlog. De vier inzittende RAF-militairen (Canadezen) overleefden de crash niet.

Bij een grote razzia op 14 januari 1945 werd Nederhorst den Berg zwaar getroffen, de jonge 'Berger Albertus van Benschop werd op de vlucht doodgeschoten, de Joodse onderduiker Frits van Zanten overleed door vijandelijk vuur tijdens een poging om onder te duiken en Geertruida Vink werd doodgeschoten aan de zuidkant van de Horstermeerpolder nadat ze had geweigerd om te stoppen. Ze stierf op het ijs aan de rand van de Kortenhoeftse polder.¹⁾

1/13) Voetnoten: zie pagina 25

Werknemers van de Ballast, voor de oorlog, bij het met de hand aanleggen van het reïnsportje voor het zandtransport naar de schepen op de Vecht. Vl.n.r.: Huib Voogd, Piet Blokker en Yke de Jong. (1938)

Bij deze razzia werden ook vijftientwintig Bergse mannen opgepakt. Zij werden onder erbarmelijke omstandigheden op transport gesteld en naar Duitsland en Oostenrijk gebracht om daar zware dwangarbeid te verrichten. Een aantal wist onderweg uit de trein te springen. Anderen keerden pas na vele ontberingen terug in juni 1945. Ze hadden het gelukkig overleefd.

In de tweede helft van 1944 werd de voedselvoorziening problematisch in Nederhorst den Berg. Tot overmaat van ramp moesten de wasserijen in het dorp sluiten vanwege onoplosbare brandstoftekorten.

Nederhorst den Berg (en omgeving) zat inmiddels tjokvol onderduikers. Veel mannen probeerden zich te onttrekken aan de Arbeits-einsatz en 150 evacuees woonden tijdelijk na de Slag om Arnhem (1944)²⁾ in het dorp. Vermoedelijk hielden zich meer dan 200 onderduikers schuil in het dorp.³⁾ 'Dat aantal zou best nog flink hoger kunnen liggen omdat het verzet decentraal was georganiseerd en er, uit angst voor represailles van de bezetter, geen administratie werd bijgehouden. De onderduikers hielden zich schuil bij boeren in de omgeving, zaten verborgen in huizen in het dorp, in molens of in schuilhutjes diep in het riet in de polders. Voor zover bekend zijn er geen onderduikers verraden. Al lag verraad wel op de loer. Er zijn er situaties bekend waarin het maar een haartje scheelde of het had fout af kunnen lopen.

Ned. d. Bergers met de Hoornseboot van Muiden naar Hoorn. Overbringen van dank betuiging wegens evacuatie in 1940

Gewild uitge in 1942, het halve dorp ging mee.

Duitse Joodse onderduikers. De familie Oppenheim vond onderdak in ons dorp. Vader Oppenheim was tijdens zijn tocht naar een onderduikadres in Amsterdam gearresteerd en naar een vernietigingskamp gestuurd. De familie was in de jaren dertig naar Nederland gevlucht. Dochter Roelie, bekend als 'Rooie Roel' deed later dienst als koerierster voor het verzet. (Prentenboek van Nederhorst)

NSB

Net als op andere plekken in het land kozen ook in Nederhorst den Berg mensen voor het lidmaatschap van de NSB, heulden sommigen met de bezetter en kozen enkele Bergers voor het vrijwillig in dienst treden bij de Duitse krijgsmacht. In vergelijking met het landelijke beeld was deze groep in het dorp relatief klein en vonden er nauwelijks excessen plaats.

De bevrijding in Nederhorst den Berg

Vlak na het bekend worden van de ophanden zijnde capitulatie krijgt de Bergse afdeling van de BS (binnenlandse strijdkrachten) de opdracht, om een dag later op 5 mei om 09.00 uur, het gemeentehuis aan de Voorstraat te bezetten. De BS ging daarbij voortvarend te

werk. Onderweg naar het gemeentehuis arresteerden enkele leden direct twee Duitse soldaten. Een van hen werd in de volksmond het 'kippenboertje' genoemd. Hij was de enige vast in het dorp gestationeerde Duitser om de waterstanden op te meten. De dorpingen hadden hem geaccepteerd, omdat hij geen vlieg kwaad deed.⁴⁾ Een Duitse soldaat, die door het dorp fietste, werd eveneens aangehouden, ontwapend en ook in hechtenis genomen in de kelder van het kasteel. De BS bleek (iets) te voortvarend te werk te zijn gegaan, want nog geen twee uur later volgde de mededeling van hogerhand dat er eerst nog officiële afspraken gemaakt moesten worden met de top van het Duitse bezettingsleger in Nederland over de ontwapening en de aftocht.

In Nigtevecht waar een peloton van de Duitse Kriegsmarine is gelegerd – hebben de Duitse soldaten ondertussen vernomen dat er in Nederhorst den Berg twee Duitse (Wehrmacht)soldaten worden vastgehouden. Dat pikken ze niet en ze gaan op weg naar het kasteel in Nederhorst den Berg. Het escaleert gelukkig (net) niet omdat de plaatselijke BS eieren voor zijn geld kiest en de twee Duitse

De benzinepomp van Klaas Blom in de Horstermeerpolder in 1945, op de achtergrond het boerderijtje van Gijs van Ee.

soldaten precies op tijd vrij laat. Commandant Jan Snel sr (baron Zeepsop) redde de situatie door die Duitse soldaten tegemoet te gaan^{6a)}. Pas op 7 mei kan de BS echt aan zijn taak beginnen. Bij Fort Kijkuit en de Vechtbrug bij

Uitermeer worden op de toegangswegen naar het dorp BS-posten ingericht. De overige toegangswegen naar Nederhorst den Berg waren door de inundatie van de Horstermeerpolder al een tijdje niet meer toegankelijk.⁵⁾

De intense beleving van de vrijheid

Kees van Huisstede (1926):

‘Na vijf jaren van onderdrukking barst de feestvreugde in het dorp los als de capitulatie op 5 mei officieel een feit is. We zogen onze vrijheid op. Er werd gedanst, we genoten van

Zweeds wittebrood en we kregen per gezin blikken ‘pork’. We gingen bij Fort Kijkuit kijken naar de Duitsers, die begeleid door Canadezen op snelle motoren en jeeps terugtrokken richting Heimat.⁶⁾

Ans van der Linden Hageman (1928):

‘Al brullend, “wij zijn bevrijd”, holden we de Dammerweg op en al zingend kwam de hele buurt achter ons aan.’ De eerste tijd (5-7 mei) werd ons verzocht rustig aan te doen, want de Duitsers schenen het dorp nog niet uit te zijn. Op de radio hoorden wij dat de Amerikanen via Hilversum over de Gooiseweg (nu N236) naar Amsterdam trokken. Wij gingen daar hollend naar toe om dat mee te maken.⁷⁾

Een ander geluid

‘Eindelijk kwam de bevrijding. Iedereen zegt, dat het overal groot feest was. Maar niemand kan zich eigenlijk nog herinneren hoe er ge-feest werd’, stelde Gerard Baar in 1995.⁸⁾ Waar kwam de drank vandaan? Iemand zei dat er allemaal dronken mensen op straat liepen. Dat zal wel meegevallen zijn? In elk geval heb ik uit de eerste hand dat er een accordeonist speelde in het zaaltje van de dames Bornhijm (nu de Chinees). Iedereen danste, zelfs op de straat.’

Gerard vervolgde: ‘Volgens zijn broer Jan Baar (1941-2011), de dorps historicus, was er de tweede avond (6 mei 1945) bijna niemand meer op straat – dat kon ook niet anders – omdat allereerst de conditie van de meeste mensen niet goed was en ten tweede de zorg van alledag snel terugkeerde.’

Collaborateurs

De BS (afdeling Nederhorst den Berg) neemt direct het initiatief tot het oppakken van collaborateurs. Ze worden van huis opgehaald en vastgezet in het kasteel. Ook verschijnt er in *Vrij Nederland* (editie Gooi en Vechtstreek)

N.S.B.-ers EN DUITSCHE FUNCTIONARISSEN MOETEN ZICH MELDEN

Wie zich niet meldt wordt als verzetpleger gearresteerd

Het Gewestelijk Commando van de Binnenlandse Strijdkrachten in Gewest 9, omvattende de gemeenten: Hilversum, Bussum, Naarden, Huizen, Laren, Eemnes, Nederhorst den Berg, Blaricum, Weesp, Weesperkarspel, Muiden, Muiderberg, Kortenhoef, Ankeveen, Loosdrecht, brengt ter kennis van alle mannen en vrouwen van 16 jaar en ouder, die behorende tot een der navolgende groepen:

1. hen, die lid of „begunstiger” zijn of na 1 Februari 1941 zijn geweest van de Nationaal Socialistische Beweging of van de Nationaal Socialistische Nederlandse Arbeiderspartij;
2. hen, die na 1 Februari 1941 „sympathiseerend lid” zijn geweest van de Nationaal Socialistische Beweging;
3. hen, die in eenigen vorm aangesloten zijn of na 1 Februari 1941 aangesloten zijn geweest bij een der navolgende organisaties:
 - a. De Weerafdeling (W.A.);
 - b. de Germaansche S.S. der Nederlanden;
 - c. den Nationalen Jeugdstorm;
4. hoofden en ambtenaren van Duitse diensten, die tijdens de bezetting in Nederland werkzaam zijn geweest;
5. hen, die in leidende functie werkzaam zijn geweest voor vooraanstaande National Socialistische dagbladen of tijdschriften;
6. hen, die als vrijwilliger in dienst zijn geweest of zijn bij de Landwacht Nederland of bij den Landstroom Nederland;
7. hen, te wier aanzien ernstige verdenking bestaat, dat zij behorende tot de personen bedoeld onder 1 tot en met 6; dat zij gearresteerd zullen worden waar zij zich ook zullen bevinden, indien zij zich niet vrijwillig aanmelden bij het Plaatselijk Commando van de Binnenlandse Strijdkrachten, in de hiervoor genoemde gemeenten.

Bij aanmelding heeft ieder mede te brengen:

- 1e. alle in haar of zijn bezit zijnde wapenen of munitie, zoodanig verpakt, dat zij niet voor dadelijk gebruik kunnen worden aangewend;
- 2e. alle bewijzen van lidmaatschap van een der bovengenoemde organisaties;
- 3e. persoonsbewijzen en verdere voor handen zijnde bewijzen, waaruit identiteit kan blijken (veldboekjes, trouwboekjes, geboortebewijzen);
- 4e. 1 of 2 dekens, rantsoenen voor 48 uur, 1 koffer of rugzak, 1 paar werklaaizen, 2 paar sokken, 2 onderbroeken, 2 hemden, 1 werpkak, 1 pullover, 1 eetnap, 1 drinkbeker, 1 lepel, 2 handdoeken, zeep, toiletartikelen.

Ieder, behoorende tot bovenbedoelde groepen, die zich niet terstond vrijwillig meldt, loopt gevaar aangemerkt te worden, als iemand, die voornemens is verzet te plegen.

Elk verzet, elke poging tot verzet en elke gedraging, welke het vermoeden daarvan wekt, zal terstond en aldoende met kracht van wapenen worden gekeerd.

Ieder van bovenbedoelde personen wordt daarom in zijn eigen belang geaden, zich met spoed te melden.

Voorts loopt ieder, die aan een van bovenbedoelde personen onderdak verleent, of bij een van bovenbedoelde personen onderdak geniet, gevaar aangemerkt te worden tot bovenbedoelde personen te behorende. Niemand verleent dus onderdak aan — of geniet onderdak bij een van bovenbedoelde personen.

Teneinde vergissingen te voorkomen wordt ieder, die in de periode tusschen 15 Mei 1940 en 1 Februari 1941 behoort heeft tot een van bovengenoemde groepen van personen, aangeraden zich na verloop van 2 maal 24 uur na deze aankondiging eveneens te melden, voorzien van bewijzen, waaruit begin en einde van zijn lidmaatschap duidelijk blijken, alsmede van de in zijn bezit zijnde wapenen en munitie, verpakt als bovevermeld.

De Gewestelijk Commandant Bewakingstroepen:
Ir. W. F. WESTENENK.

een oproep aan collaborateurs die zich nog niet hebben gemeld, dat zo spoedig mogelijk te doen. Een week later (14 mei 1945) wordt een deel van hen door de POD (politieke opsporingsdienst) overgebracht naar de Blaskowitz bunker in Hilversum, in villawijk ‘Het

Jan Welle staat trots voor zijn versierde auto bij het JB-Plein om met de dorpingen de bevrijding te vieren.

Nimrodpark’ of naar andere interneringskampen in de omgeving.

De bunker – die in 1942 was gebouwd als onderdeel van het hoofdkwartier van de Atlantikwal – werd na de oorlog de plek waar politieke delinquenten werden vastgehouden in afwachting van de bijzondere rechtspleging. Het kamp in Hilversum stond bekend om zijn zeer slechte en zeer wrede behandeling van de gevangenen.⁹⁾

De meeste strafzaken tegen collaborateurs werden door de Politieke Opsporingsdienst (POD) administratief afgehandeld. De POD was een onderdeel van de Bijzondere Rechtspleging, een rechterlijke macht die door de regering in Londen was opgetuigd om de politieke delinquenten snel en rechtvaardig te kunnen berechten. Een belangrijk doel was

om eigenrichting en excessen van de bevolking te voorkomen.

Aangezien het ondoenlijk was om – snel – de meer dan 300.000 van collaboratie beschuldigde landgenoten te berechten, werd er vaak tribunaalrechtspraak toegepast. Veel zaken werden administratief geschikt.

Dat betekende, ook voor de meeste Bergse collaborateurs, in de praktijk dat ze binnen een half jaar werden ontslagen van verdere rechtsvervolging – van veelal lichte vergrijpen – en naar huis mochten. Uit de gegevens van het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging in Den Haag blijkt dat er later in de periode (tussen 1946-1949) circa zestig Bergers door de bijzondere rechtspleging zijn berecht. In verband met de privacy van de eventueel nog in leven zijnde personen of van hun nabestaanden zijn deze dossiers niet openbaar toegankelijk.¹⁰⁾

sonen of van hun nabestaanden zijn deze dossiers niet openbaar toegankelijk.¹⁰⁾

Burgemeester van Harinxma thoe Slooten

In juni 1943 werd burgemeester van Harinxma thoe Slooten op non-actief gesteld door de Duitsers. De NSB-burgemeester Brouwer van Weesp kreeg de opdracht om de taken van van Harinxma over te nemen. Direct na de bevrijding keert Van Harinxma terug als burgervader. Op 14 mei rapporteerde hij aan het militair gezag dat de situatie zeer ernstig was in Nederhorst den Berg. Door de inundaties is al het vee geëvacueerd, ligt het bedrijfsleven vrijwel volledig stil en is de voedselvoorziening zeer nijpend. Er is geen brandstof en elektriciteit meer. In de omgeving van Nederhorst den Berg is maar één

telefoonverbinding in werking. Zelfs de centrale keuken moet (tijdelijk) worden gesloten. Het enige positieve is, meldt Van Harinxma, dat de watervoorziening nog intact is en dat het sterftcijfer onder de bevolking (nog) geen afwijkingen vertoont.¹¹⁾

Comité Bijzondere Noden

De predikanten Van Zorge en Groenewegen en Pastoor Groot hebben (ondertussen) samen met de socialistische voorman Henk Dolman de handen ineen geslagen om de bevolking te helpen. Bij de noodvoedselvoorziening speelt het comité bijzondere noden een belangrijke rol.

Perszuivering in de regio

Spreekbuis voor de inwoners van de Gooi en Vechtstreek werd na de bevrijding de verzetskrant de 'Gooische klanken'. 'Het Dagblad de Gooi en Eemlander' werd direct na 5 mei 1945 verboden. Na de gelijkschakeling van de pers door de Duitsers in 1941 had de krant zich (net als veel andere regionale bladen) loyaal getoond aan de bezetter

dansclubs voor gevorderden en beginners te Nederhorst den Berg, inschrijven bij de weduwe W.M. Bornhijm, café-restaurant Den Berg.'

Koninginnedag 1945

In de 'Gooische Klanken' van 11 augustus 1945, maakte de Oranjevereniging bekend dat de verjaardag van Hare Majesteit, Koningin Wilhelmina, feestelijk herdacht zou worden. Wie aan de diverse spelen en wedstrijden mee wilde doen moest zich opgeven in Café Den Berg bij de brug op woensdag 15 augustus tussen 8 en 9 uur 's avonds. Zoveel mogelijk zou iedereen vrij krijgen met behoud van loon. Op 29 augustus werd het programma voor de viering van 'de verjaardag van Hare Majesteit de Koningin en de bevrijding van Indië' bekendgemaakt. Als vanouds konden de feesten weer gehouden worden op de laan voor kasteel Nederhorst. De feestelijkheden werden op donderdagavond 30 augustus onder klokgelui geopend voor het Gemeentehuis, daarna stonden voor deze avond een concert van Crescendo, het dameskoor 'Sint Caecilia' en de Gemengde Zangvereniging 'Ad Majorem Dei Gloriam' op het programma.¹²⁾

Passagiersdienst op het Hilversums kanaal

De communistische krant *De Waarheid* meldt een maand later (28 september 1945) dat de passagiersdienst Hilversum-Amsterdam is opgestart door rederij Plas. In Nederhorst den Berg kan in Overmeer en in het centrum van het dorp worden opgestapt. Een enkeltje naar het Damrak in Amsterdam kost een gulden. Voor een retour moet 1 gulden vijftig worden betaald.

Het dagelijkse leven mei 1945-mei 1946

Oorlogsleed of niet. In een rap tempo wordt er in het dorp gewerkt om het gewone leven

Ontspanning in de zomer van 1945

Ondanks de beroerde jaren is er ook tijd voor ontspanning, dat blijkt uit een advertentiebericht in *de Volkskrant* dat verschijnt op 8 augustus 1945: 'Dansinstituut Leonard van Bommel, begint september twee katholieke

weer op te pakken. In het katholieke blad *De Tijd* verschijnt op 6 september 1945 een advertentie van G. Schoordijk uit Nederhorst den Berg. Hij zoekt een RK meisje op de boerderij alleen voor de huishouding in gezin met vier kinderen. Op 4 december 1945 komt de noodgemeenteraad voor de eerste keer bij elkaar. De wederopbouw kon beginnen...

Dat de leefomstandigheden in december 1945 niet makkelijk zijn blijkt uit een bericht in de *Tijd*: Wasserij en Stomerij, Ververij, Vecht en Dijk. 'In verband met feestdagen en ter besparing van steenkolen is ons gehele bedrijf en kantoor gesloten van 22-12-1945 tot 1-01-1946. Afhalen en bezorgen van de was wordt dus circa 2 weken verzet.'

In dezelfde periode verschijnt er in de *Heerenveense Koerier* een bericht van de familie Stoker uit Nederhorst den Berg, zij feliciteren hun opa met zijn negentigste verjaardag: "De eerste

krystdei wurdt ús bêste pake Broer Stoker to Bontebok 90 jier, de pakesizzers fan Nederhorst den Berg, N.H."

Nieuwe tijd

In mei 1946 wordt er met man en macht gewerkt om er alles aan te doen om o.a. in de Horstermeer de eerste oogst na de bezetting van het land te kunnen halen. Bij de meeste ondernemingen in het dorp draait de productie inmiddels weer op volle toeren.

De oorlog in Nederland is weliswaar voorbij, het leed is nog lang niet geleden. Dagelijks staan er in kranten nog oproepen voor vermiste personen. Er wordt getreurd om de slachtoffers. Beetje bij beetje wordt duidelijk wat er zich allemaal heeft afgespeeld tijdens de oorlog.

Ondertussen is in Nederlands-Indië de spanning om te snijden. Het Nederlandse leger roept nieuwe lichten onder de wapenen. Ook in Nederhorst den Berg valt 'de opkomstbrief' op de deurmat bij enkele jonge mannen. De spanning tussen Oost en West neemt toe. In Nederhorst den Berg gaat het gewone leven zijn gang. De zandzuigers Kennemerland en Gaasterland zijn dagelijks vol in bedrijf met de zandwinning in de steeds meer uitdijende Spiegelplas.¹³⁾

De nieuwe tijd lonkt. ■

Voetnoten

- 1) *Werinon* nr. 18. (1995). Gerard Baar, blz.481
- 2) *Nederhorst den Berg tijdens de oorlog 1940-1945* (1986), blz. 56
- 3) *Werinon* nr. 75 *Lange Leve De Koningin* (2005), Jan Baar, blz. 29
- 4) *Werinon* nr. 18 *Gesproken en Gehoord Verleden* (1995), Gerard Baar, blz 481
- 5) *Werinon* nr. 18 *Bevrijding mei 1945* (1995), Kees Scherpenhuizen, blz 478
- 6) *Werinon* nr. 18 *Bevrijding mei 1945* (1995), Kees van Huisstede, blz 469
- 6a) *Werinon* nr. 90 *Mobilisatieperikelen* blz. 7 en 8
- 7) *Werinon* nr. 18 *Bevrijding mei 1945* (1995), Ans van der Linden/Hageman, blz 472
- 8) *Werinon* nr. 18 *Gesproken en Gehoord Verleden* (1995), Gerard Baar, blz 484
- 9) *In plaats van bijtjesdag. De geschiedenis van de bijzondere rechtspleging. Amsterdam* (1974), Belinfante A.D., blz 205
- 10) Schriftelijk antwoord aan M. Hilberts door CABR (Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging) juni 2014 naar aanleiding van verzoek tot inlichtingen.
- 11) *Werinon* nr 18 *Bezetting-Bevrijding* (1995), Jan Baar, blz. 474
- 12) *Werinon* nr.75 *Lange Leve De Koningin* (2005), Jan Baar, blz. 29 en 30
- 13) *Werinon Historische Canon Nederhorst den Berg* (2009), blz. 100

Een ander oorlogsdrama

Gerard Baar

Op 28 december 1944 liet een door verraad in het nauw gebrachte Amsterdamse verzetsgroep op deze plek een met oorlogsmaterieel beladen goederentrein ontsporen.

U ziet hier de spoorwegovergang op de Keverdijk. De ICE rijdt met een grote bocht het Naardermeer binnen. De in 1872 in gebruik genomen Oosterspoorlijn (Amsterdam-Amersfoort) liep uit 's lands verdedigend oogpunt vlak langs het tot de Nieuwe Hollandse Waterlinie behorende Fort Uitermeer.

Ze hadden overleg gepleegd met de Bergse en Nigtevechtse BS-ers, zodat ze vooraf wisten dat er geen Duitse soldaten op Fort Uitermeer waren gelegerd. De Bergse dominee Groenenberg had van tevoren enige druk uitgeoefend op boeren in de buurt. Hij zette deze mensen voor het blok door te zeggen dat alles al tot in de puntjes was uitgedacht. Zo kreeg Boer van Os van Overhorn 's middags van een kennis te horen dat de saboteurs vanaf zijn erf naar de Keverdijk zouden fietsen. Maar pas nadat ze wapens en springstof hadden opgehaald bij een wasserij in Nederhorst den Berg. Dat was bij wasserij 'Nederhorst' (later wasserij 'Jan Snel') aan de Dammerweg, waarvan in ieder geval Jan junior in de ondergrondse zat. De leider van die gelukte aanslag, Albert Bakker, kreeg op de vlucht een lekke band. De anderen waren bij het horen van een auto uit de richting Weesp bij de Bierhut (nu de Thai) de weilanden in gerend richting Ankeveense plassen. Tot hun schrik misten ze hem even later, maar konden verder niks doen omdat het een heel heldere nacht was. Nadat Albert in een loods bij de Bierhut was gevonden, heeft de Nederlandse

SD-er Kuiper, na hem van diefstal beschuldigd te hebben, de jongeman zonder vorm van proces bij de eerste bunker na de Ballastbrug geëxecuteerd. Hij bracht hem niet eens in verband met de ontspoorde trein.

Het hele verhaal staat in 'Nederhorst den Berg tijdens de oorlog' 1940-1945. Weesper Dick van Zomeren heeft er voor gezorgd dat Albert op 4 mei j.l. in de Grote Kerk van Weesp, samen met drie anderen, door middel van een filmpje aan de vergetelheid is ontrukkt.

Nog twee korte ooggetuige verhalen

Eli van Benschop jr (88 jaar) vertelde dat er laat in het najaar van 1944 nog maar heel weinig auto's reden. Als er een op de weg was, kon je er voor bijna honderd procent zeker van zijn dat hij van de bezetter was. Er vlogen vaak Engelse jagers rond die er als de kippen bij waren om verdachte elementen aan te vallen. Zo was hij op een zondagmiddag, samen met zijn hele familie, getuige van een aanval op een op de Vreelandseweg in de richting van de sluis het Hemeltje rijdende auto met hoge NSB-ers. Vanuit het op de sluis uitkijkende keukenraam van hun boerderij Rustoord stonden ze met z'n allen eerste rang. Vlakbij de sluis dook er opeens een Engels jachtvliegtuig in de richting van de net langsgereden wagen. De inzittenden wisten niet hoe gauw ze uit de auto moesten springen. Met meer geluk dan wijsheid slaagden ze er onder een regen van kogels in zonder kleerscheuren de bunker bij de sluis binnen te springen. Een paar weken later maakte een Duits vliegtuig een noodlanding op de Dooieweg in de richting van Fort Kijkuit en de Gabrielmolen. De bemanning bleef ongedeerd, maar er mocht niemand in de buurt komen. De Wehrmacht nam graag zelf de berging van het vliegtuig ter hand, daar hadden ze geen pottenkijkers bij nodig. ■

Pop in de polder: de Bullet Sound Studios

Kees Joustra

Het is alweer bijna 45 jaar geleden dat een wereldster als David Bowie hier onopgemerkt vrijelijk door de Horstermeerpolder rond wandelde. Bijna 20 jaar later deed Prince dat opnieuw. Ze kwamen hun platen hier opnemen bij de Ludolph Studios, de latere Bullet Sound Studios aan de Machineweg in de Horstermeer. Ze lieten New York en Londen links liggen en kozen voor Nederhorst den Berg.

Dat moet wel een bijzondere reden hebben gehad. Die reden was vooral de rust van de omgeving en natuurlijk de voortreffelijke kwaliteit van de geluidsstudio.

Aan de Machineweg 12 stond ooit de openbare lagere school van Nederhorst den Berg. Deze verhuisde als de Meester Kremerschool in 1967 naar de Reigerlaan. De oude school werd gesloopt en op dezelfde plek verrees een nieuw gebouw, tegenwoordig bekend als de Bullet Sound Studios. Rond 1968 kocht Luc Ludolph het pand en richtte er een geluidsstudio in. Luc noemde zijn geluidsstudio de Ludolph Studios. Hij was meteen al buitengewoon succesvol. Bekende Nederlanders als Rogier van Otterloo en Rita Reys met Pim Jacobs werkten er meerdere malen om hun platen op te nemen. De grote hit uit die eerste tijd was wel Thijs van Leer met zijn LP getiteld Introspection. Vader Luc Ludolph was gespecialiseerd in dit soort Willem Duys-achtig repertoire. Zijn zoon Jan Willem was meer in de wieg gelegd voor een progressief pop repertoire.

Jan Willem haalde onlangs de pers nog in verband met het overlijden van David Bowie. Bowie nam in 1974, 42 jaar voor hij zou overlijden, in de studio van zijn vader een LP op, getiteld Diamond Dogs. Jan Willem vertelde over zijn unieke samenwerking met David Bowie. Vader Luc voelde zich te oud voor dit avontuur en zag het meer zitten dat zijn 22 jaar oude zoon ging samenwerken met dit popicoon. Bowie was toen al een groot pop-artiest. We kenden hem op dat moment van hits als 'Space Oddity' en 'Jean Genie'.

'Diamond Dogs' is Bowie zijn achtste LP en is hier aan de Machineweg opgenomen. De LP bevatte opnieuw een grote wereldhit, getiteld 'Rebel Rebel'. Bowie zocht voor het maken van zijn nieuwe album de volledige rust op en was hier met zijn privé-chauffeur met pet naartoe gereden in zijn Bentley, waarmee hij in de buurt veel opzien baarde. Zulke dure auto's zagen ze niet elke dag in de Horstermeer. Hij verbleef een maand aan de Machineweg en overnachtte dan in het Amstel Hotel. Overdag at hij mee met de familie Ludolph, die naast de studio woonde. "David

Hitsingle van het David Bowie album Diamond Dogs.

Bowie aan de aardappels", kopte de pers gevat. In zijn gezelschap was ook een nanny, die op zijn zoon Zowie moest passen. David Bowie was toen net gescheiden van zijn vrouw Angie,

met wie hij op voet van oorlog leefde. Ludolph is een keer met Bowie mee geweest in zijn Bentley, samen met de privé-chauffeur naar het Amstel Hotel in Amsterdam om er een Chateaubriand te nuttigen. Luc Ludolph stierf op 22 januari 2010 in Frankrijk, waar hij samen met zijn vrouw Marijke de laatste jaren van zijn leven woonde. Hij mocht 87 jaar worden.

Wim Hauer nam in 1979 de geluidsstudio over van Luc Ludolph. De studio heette toen Dali Press Studios. Zijn grootste succes was de opname van de grote hit van Spargo, getiteld 'You and me'. Je schijnt hem te moeten kennen, als je hem hoort, weet je het weer. Hauer ging in 1982 failliet.

In 1982 nam Willem van Kooten de opnamestudio over van Wim Hauer. We kennen Willem van Kooten vooral als Joost den Draaijer. De naam van de opnamestudio veranderde in Bullet Sound Studios. De zoon van Willem van Kooten, Jeroen, nam vanaf 1984 de dagelijkse leiding van de studio over van zijn vader. Ze deden heel goeie zaken en de studio draaide uitstekend. Zijn eerste grote succes was met de popgroep het Goede Doel. Zij scoorde met de megahit 'België'.

Jeroen van Kooten in zijn studio.

Vele grootheden uit de lichte muziek hebben Nederhorst den Berg bezocht. Een keur van wereldsterren heeft sindsdien zijn platen en later zijn CD's hier opgenomen. De gangen en kamers aan de Machineweg 12 hangen dan ook als prachtige herinnering vol met de gouden platen die hier het levenslicht zagen.

Openbare lagere school aan de Machineweg.

Natuurlijk mag Prince in dit rijtje niet ontbreken. Hij was in 1993 in de Horstermeer. Zijn verblijf duurde maar twee dagen en leidde tot de opname van één track, waarop Prince niet eens zelf te horen was, maar was niettemin onvergetelijk. Zijn aanwezigheid bij de opnames was overigens wel nodig. His Royal Badness bracht zijn tijd in de Horstermeer voornamelijk door met het kijken naar de film 'Fantasia' van Walt Disney. In de avond vertrok hij met een colonne van beveiligers naar het Amstel Hotel om er de nacht door te brengen. De omgeving had geen idee welke wereldster er hier door het dorp liep. Een buurman informeerde wie dat rare mannetje was dat af en toe te zien was. Nou dat was dus Prince. De buurman vroeg: "Prins wie?"

Maar liefst 80% van het beroemde TV-programma de twee-metersessies van Jan Douwe Kroeske werd in de Bullet Sound Studios opgenomen. Onvergetelijk was het optreden van Radiohead in 1995.

De grootste klant van de Bullet Sound Studios was wel John de Mol. Hij liet alle soundtracks hier opnemen voor zijn grote TV-producties. Hiervoor gebruikte hij twee studio's voor 350 dagen per jaar. Bekende shows van de Mol waren Love Letters, de Honderd-duizend-guldenshow en Doet-ie het, of doet-ie het niet. Ruud Lubbers en zijn vrouw traden wel eens op voor publiek. Bij zo'n gelegenheid wilden ze niet afgaan en lieten hun zang opnemen, zodat ze op het toneel risicoloos zuiver konden playbacken. Rond 1985 kocht het bedrijf zijn eerste super grote mengtafel. Op dat moment waren er daarvan slechts twee in Nederland. Op deze wijze konden ze echt commercieel te werk gaan.

Vanaf 1996 ging het bedrijf langzaam bergafwaarts. Producties van John de Mol die tot dan bij de Bullet Sound Studios werden opgenomen, vielen weg. Het werd allemaal te duur. In 2008 was Van Kooten gedwongen zijn personeel te ontslaan. In februari 2009 komt de Volkskrant met een artikel dat het gedaan is met de Bullet Sound Studios. De koptelefoons liggen verlaten in de vensterbank, de vleugel staat nog opengeklapt en in de hoek van de grote studio zwerft een verdwaalde drumstok. Het lijkt alsof de grote artiesten die in deze studio hebben gespeeld, elk moment kunnen terugkeren om de opnames van hun nieuwste album te hervatten. Maar dat zal niet gebeuren. Het personeel is naar huis gestuurd en Bullet Sound Studios is met apparatuur en al te koop gezet op Funda. Dat kwam hard aan.

Maar Jeroen van Kooten gaf zich niet zomaar gewonnen. Het tij keerde, programma's als The Voice of Holland werden nieuwe klanten, die weer nieuwe allures en een nieuwe toekomst brachten.

Jeroen van Kooten in zijn studio, op de voorgrond de mengtafel.

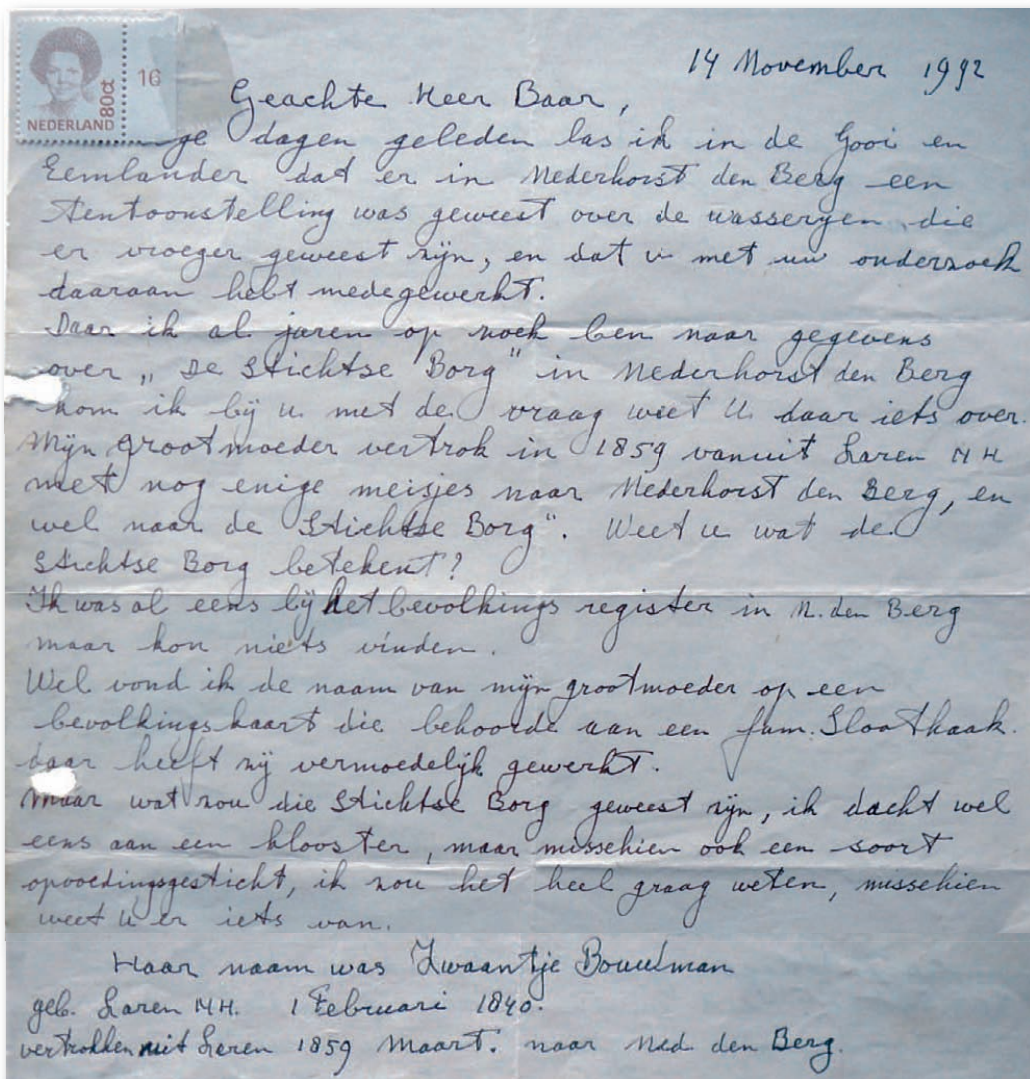
Tegenwoordig is het bedrijf weer bloeiend. Van Kooten is weer optimistisch over zijn toekomst. Maar met de komst van de computer en het zelf downloaden van muziek is er veel veranderd in de muziekwereld. Er wordt zowat geen CD meer verkocht, laat staan dat er veel noodzaak is om er eentje op te nemen. Je kunt alles van internet krijgen.

Bekende artiesten die de Bullet Sound Studios bezochten, zijn: J.J. Cale, Boudewijn de Groot, André van Duin, Nico Haak, Jackson Browne, Tineke Schouten, Herman Brood, Stef Bos, André Hazes, Elvis Costello, R.E.M. Falco, James Taylor, Radiohead, Nils Lofgren, Oletta Adams en ga zo maar door. De rij is eindeloos. Zit uw favoriet erbij?

Machineweg 12 is de locatie van de vroegere openbare lagere school in Nederhorst den Berg. De locatie van de openbare school was destijds niet voor niets in de Horstermeer gekozen, waar de bewoners vaak een socialistische achtergrond kenden, in tegenstelling tot de christelijk georiënteerde rest van het dorp. Ook de rode wethouder Blok stuurde zijn dochters naar dit openbaar bolwerk aan de Machineweg. Die waren dus wel gewend een stukje te lopen. ■

Kan het hier geweest zijn?

Corrie Pels

"VOORZIENIGHEID", NEDERHORST DEN BERG. — INTERNAAT.

SLOOP VAN HET GESTICHT. OP HET DAK AANNEMER HEIN HENDRIKSE.

Piet Mijwaart, van alle markten thuis

Gerard Baar

Piet werd op 6 november 1929 geboren aan het eind van de Dooieweg, vlak naast de in 1942 afgebrande tweede Kortenhoefse molen. Op de zo goed als zeker in 1934 genomen luchtfoto van fort Kijkuit is het kleine boerderijtje van zijn vader nog te zien, maar in 1935 zou het gedoetje volledig afbranden. Het met de hand gegraven eerste stuk van het Hilversums Kanaal van de in aanbouw zijnde sluis 'Het Hemeltje' tot aan de onderdoorgang naar de Wijde Blik is al klaar. De firma Blankevoort was in datzelfde jaar begonnen met het leegzuigen van die vroeger verveende Kortenhoefse polder. Tevens wordt er volop gewerkt aan de Vreelandseweg, later kortweg omgedoopt tot 'N 201'.

Luchtfoto van fort Kijkuit.

Onzichtbaar, toch aanwezig

Buiten beeld is Blankevoort tevens druk bezig het zandbed op te spuiten voor deze nieuw aan te leggen provinciale weg van Hilversum naar Haarlem in de richting van Kortenhoef. De verharding bestond uit betonnen platen. Rechts op de foto ziet U een zandplaat, waarop de bunker (kazemat) al staat die als onderdeel van De Nieuwe Hollandse Waterlinie de vijand een halt toe moet gaan roepen. Die schuilplaats ligt anno 2018 bijna volledig verscholen tussen het groen.

De hoofdpersoon zoekt zijn weg

Piets eerste schoolweg leidde, tot het niet meer ging, langs Fort Kijkuit en de Gabriëlmolen, over de Kleizuwse naar Vreeland. Gezien de situatie op de foto had hij die school net verruild voor de School met den Bijbel in Nederhorst den Berg. De volgende schok in zijn jonge leven voltrok zich op het stukje Vaartweg (nu Gabriëlweg) links op de foto. Terwijl hij daar in mei 1945 samen met andere jongemannen bezig was een tankgracht dicht te gooien, zag hij, toen hij even opkeek,

ineens hun boerderijtje aan de Meerlaan in de fik staan. Het gezin Mijwaart was daar in 1935 ingetrokken na de brand aan de Dooiweg. Daarnaast waren ze niet zo lang geleden, in mei 1943, ternauwernood aan een ramp ontsnapt, omdat het bij het boezemkanaal neergestorte RAF-vliegtuig hun huis op een haar na had gemist. Geen wonder dat de

Rie Mijwaart-de Bruin met hun zoon Ton.

schrik Piet ter plekke in de benen sloeg. Zijn vader liep de zondag na de brand als een 'heertje' gekleed naar de kerk; dominee Groenberg had hem een van zijn pakken geleend.

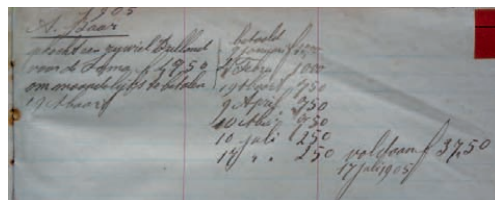
De familie verhuisde naar het boerderijtje met boomgaard van oud-wethouder Blok. Dit stond net buiten Overmeer aan het begin van de Middenweg (tegenover de Meerlaan). De bebouwing van Overmeer-Zuid rukte later stukje bij beetje op, totdat de uitbreiding een paar jaar stokte na de bouw van de huizen aan de Wethouder Bloklaan. Uiteindelijk slokte de Uiterdijksehof Mijwaarts' derde toevlucht op.

Zijn volle leven begint al jong

Piet was in de oorlog in de leer gegaan bij de firma Den Bak en Scherpenhuijsen, die met z'n tweeën tot 1936 in de haven van Amsterdam allerlei reparaties hadden uitgevoerd bij de Amsterdamsche Droogdok Maatschappij. De mannen namen in genoemd jaar de smederij van Jan van Benschop aan de Voorstraat over, want die kon bij een fabriek van stoomketels (Reineveld Delft) als verkoper aan de gang. Hij had voor bijna alle Bergse wasserijen gewerkt, zodat het de kopers naar het zich liet aanzien qua klandizie goede vooruitzichten bood. Dat was wel het geval, maar voor de rest pakte het iets anders uit dan ze gedacht hadden. Het gezegde 'met de noorderzon vertrokken' kwam daarbij in de buurt. Gelukkig voor Piet repareerde en verkocht Van Benschop toentertijd ook fietsen en Den Bak en Scherpenhuijsen waren daar gewoon mee doorgeslagen. Zo kon het dat Piet in zijn leertijd zelfs de fiets van pastoor Groot, een Raleigh, helemaal uit elkaar heeft mogen halen. Het frame moest gemoffeld worden. Het opnieuw in elkaar zetten van de fiets was een uitdaging op zich, want een linnen kettinkast kwam je niet iedere dag tegen.

Niksen zat er niet in

Stil zitten was er niet bij. Na zijn werk stak hij als een van de oudsten van het gezin opnieuw de handen uit de mouwen, op en bij het boerderijtje van zijn vader. Rond de bevrijding in mei 1945 was het ten gevolge van de inundatie spitsuur. De koeien van Mijwaart waren bij een boer in Vreeland aan de overkant van de

Rekening van smid Van Benschop in 1905.

Zijn schoonvader, Toon de Bruin, staat bij zijn nieuwe auto. Dit was een van de eerste vier aan Nederland geleverde auto's na de oorlog!

Vecht ondergebracht. Als tegenprestatie moest hij samen met zijn vader en twee anderen (in de volksmond een pluk melkers) iedere avond 42 koeien melken, toen ze daar vanwege de brand langer waren ondergebracht.

Op een middag kwam Piet laat in Vreeland aan, omdat hij voor zijn baas een boodschap in Naarden had moeten doen. Terwijl hij snel een emmer uit het melkhok pakte, begon de boerin hem uit te maken voor alles wat mooi en lelijk was. Daarnaast liet de vrouw Piets vader weten dat deze zijn magere scharminkeles wel mee kon nemen als dit nog een keer zou gebeuren. Het voorval kwam de verhoudingen in de resterende tijd niet ten goede. Die was erg kort. Piet heeft zijn vader nooit meer zo kwaad gezien. Mijwaart voelde zich tot in het diepst van zijn ziel beledigd, zodat hij op de terugweg besloot bij zijn vriend (mijn opa Elias van Benschop) langs te gaan. Elias begreep zijn gegriefdheid volkomen en gaf hem gelijk groen licht. Diezelfde avond nog dreven de Mijwaarts hun koeien weg uit Vreeland. Zijn beesten mochten de paar net drooggevallen hectares van Elias delen met diens eigen veestapel. Piet legde er tijdens ons gesprek de nadruk op dat de boer zelf altijd heel aardig voor hen was geweest.

Een onvoorziene ingreep in zijn levensloop

Piet had bij zijn baas net het een en ander onder de knie gekregen (o.a. roetzakpijpen maken) toen de oproep voor de vervulling van

zijn militaire dienst roet in het eten gooide. Hij moest in 1949 vanwege de 'Politionele Akties' zelfs begin van dat jaar nog als dienstplichtige naar Nederlands-Indië. Daar kon hij, indien nodig, zijn in Nederland gevolgde opleiding voor het bestrijden van brand- en gasexplosies op vliegvelden daadwerkelijk in praktijk brengen. Zijn team stond bij iedere vliegtuiglanding klaar om direct te kunnen ingrijpen als er iets misging.

Het noodlot trof hem echter zelf: hij hield aan een auto-ongeluk een verbrijzelde knie over, zodat repatriëring onvermijdelijk was. Eenmaal in Nederland kostte zijn revalidatie in de 'Aardenburg' bij Doorn hem bijna een jaar van zijn jonge leven.

Jaap Scherpenhuijsen, Willem Reytenbach, en Piet Mijwaart worden onderscheiden door burgemeester De Groot.

Eindelijk huiswaarts

Terug in Nederhorst en Berg kon hij eerst niet bij zijn oude baas terecht, omdat deze te weinig werk had. Bij garagehouder Willem Reytenbach kreeg hij de gelegenheid om een groot aquarium voor diens schoonvader aan elkaar te lassen. Na wat geharrewar nam de smederij hem zes weken later weer in dienst. Jonge Jaap Scherpenhuijsen, zijn vriend en latere zwager, had intussen op aandringen van zijn vader Jaap sr. een hoefsmiddiploma behaald. Piet zag paarden beslaan ook wel zitten, maar vanwege zijn knie zou hij dat fysiek toch niet aangekund hebben. Hij kon zich

genoeg uitleven in allerlei ander werk dat een smid toentertijd deed. Wanneer er voor Jaap niks te beslaan viel, trokken ze samen te velde.

Van werkmaat tot zwager

Piet kreeg verking met Rie de Bruin van de taxichauffeur, Jaap met zijn oudste zuster, die ook nog leeft. Ze trouwden allebei begin jaren vijftig en hebben vele jubilea op hun respectievelijke trouwdag kunnen vieren.

Lange dagen

Hij was na zijn genezing automatisch ingelijfd bij de BB (Bescherming Bevolking). Hij was daar eerste brandwacht en groeide mee in nieuwe ontwikkelingen. Daardoor kwam Piet bij de vrijwillige brandweer terecht, bijna tegelijk met 'Ouwe Bram'. Deze in 1950 door de gemeente aangekochte brandweerwagen heeft, de naam zegt het al, een eeuwigheid dienst gedaan. In het begin hield de pomp er soms mee op tijdens het blussen. Het lag volgens kenners aan de pomp, maar Willem Reytenbach ontdekte een fout in het systeem. Eén keer maar stond de wagen, op weg naar een hooibroei, ineens stil. Wat bleek... de benzine was op! Piet bestreed met zijn maten alle

grote branden uit het verleden in onze omgeving. De Rivièrebrand, waarbij Jan Snel om het leven kwam, heeft hem het meest geraakt. Hij hield naast dat drukke bestaan toch vrije tijd over om trekharmonica te leren spelen bij de Weesper Accordeon Vereniging. Tot op hoge leeftijd vormde hij een koppel met Wim van Wijk, die helaas is overleden. Het duo luisterde jarenlang feesten en partijen op. Ze hebben zelfs een keer op de helling van het Zomerspektakel zitten spelen, terwijl de deelnemers er onderwijl tegenop klauterden. Van het clubje dat bij Wim van Wijk in de schuur of stal oefende, maakten ook Jan en Cees Overes deel uit. Andere Overessen lieten zich eveneens niet onbetuigd.

Wim van Wijk en Piet.

Zijn werk leed er niet onder

Tussendoor moest er natuurlijk gewerkt worden. Piet noemde het een en ander op. 's Avonds onderhoudswerk plegen bij wasserijen of bij eierpoederfabriek Van Olfen aan het einde van de Dammerweg. Maandenlang afrasteringen voor het leger maken op de Leusderheide, geholpen door Koen Hoetmer en mijn opa Barend Baar. Centrale verwarmingen aanleggen bij particulieren, waar toentertijd nog laswerk bij kwam kijken. Willem Mulders had ondertussen de benodigde papieren gehaald om dat werk uit te mogen voeren. Later legde hij samen met Jan Schoordijk (de latere boekhouder van Den Bak en Scherpenhuijsen) verwarmingen aan

Inhalen van de nieuwe brandweerauto.

Boerderijtje van Piet's vader (voorheen van wethouder Blok, vandaar de Wethouder Bloklaan). Achteraan staat het Jamathi-schuurtje.

in de huizen van de tweede fase van de bouw in de Horn en Kuijer. Laswerk was daar passé; er kwam een prefabsysteem voor in de plaats. Voordat Piet op 55-jarige leeftijd met pensioen ging, werkte hij aan het plaatsen van hekken rond de vliegbasis Soesterberg. Hij had twee beste gravers bij zich, te weten de Hinderdamse buren en boeren Gerard Schoordijk en Evert van Ee. Evert was tevens bedreven in het maken van wagens om koeien mee te vervoeren.

Zijn vrijetijdsbesteding

Veertig jaar geleden kocht Piet het casco van een boot. Naast zijn huis aan de Vreelandseweg bouwde hij hem verder af. Na een paar jaar noeste arbeid gaf hij zijn levenswerk tijdens de doopplechtigheid de naam Iris. Die doop viel zo goed als samen met de beëindiging van zijn werkzame leven in loondienst.

Grappig detail.

Tijdens de zomerhitte sprak een echtpaar mij aan. De man vroeg of ik wist waar hij het schuurtje kon vinden waarin het merk Jamathi was ontwikkeld. Hij heette Theo Bult en was in 1971 bij de TT van Assen tweede geworden in de 250 cc achter Phil Reed. Ik heb hem de foto van het door Piet geschilderde boerderijtje van zijn vader gestuurd.

Samen met zijn vrouw, Rie Mijwaart-de Bruin, voer hij daarna iedere zomer kras door het land, over kanalen, vaarten en meren. De thuisrivier was de Vecht, waarin hij bij Overmeer een aanlegsteiger had tegenover de voormalige wasserij de Helling van de gebroeders Dubelaar. Hij kon het rommelen niet laten, want op 82-jarige leeftijd reviseerde hij nog met veel plezier de motor van een Lelijke Eend.

Qua techniek heeft de naam Mijwaart landelijke bekendheid gekregen door zijn broer Martin. Deze ontwierp een motorfiets met de merknaam Jamathi (Jan, Martin en de eerste drie letters van de achternaam van Jan Thiel). De naam lag bij motorliefhebbers lekker in de mond.

Piet in zijn werkkamer.

Hun uitvinding kwam bij een Spaanse fabriek in productie, nadat de Bergse coureur Paul Lodewijkx met dit 50cc'tje in 1971 de TT van Assen in die klasse had gewonnen.

Op de foto zit Piet aan de tafel met daarop zijn kunstschilderspullen. Ik heb hem even van het werk weten te houden teneinde te weten te komen wat hij allemaal gedaan en doorgemaakt heeft in zijn lange leven. Hij is jong van geest gebleven door zich in te leven in het hoe en waarom van een steeds veranderende wereld. ■

Brief van een dokterszoon

Ruurd Wartena

Een kleinzoon van een vroegere dorpsarts bracht ons een door zijn vader geschreven terugblik op het leven van een dokterszoon in Nederhorst den Berg aan het begin van de vorige eeuw.

Inleiding

Diens vader, dokter Wartena, nam in 1906 de praktijk van dokter Vis over, die gevestigd was in het nog bestaande grote huis aan de Voorstraat met de naam 'de Uitvlucht'. Wartena zette zich voor hij hierheen kwam al in voor het droogmaken van de Vechtplassen. Hij beschouwde ze als broeinesten voor allerlei ziektes, in het bijzonder malaria. De Vechtsreek behoorde, samen met Drenthe, tot de armoedigste streken van ons land. Daarnaast maakte hij zich sterk voor het plaatsen van Nortonpompen, die voor schoon drinkwater uit de bodem konden zorgen. In dit schrijven komt de toenmalige burgemeester Heierman er in de herinneringen van de jongeman niet al te best af.

De zoon schrijft het volgende:

'In 1908 werd ondergetekende geboren op de Voorstraat in het doktershuis. Mijn herinneringen vangen zo omstreeks 1915 aan met de onafhankelijkheidsfeesten (100 jaar Koninkrijk red.). Mijn vader had toen een hoge hoed op en er stond een draaimolen op een driehoekje bij de ingang van de Torenlaan en de weg naar 't Slot, voor de tweede opgang naar de Kerk. Die draaimolen werd voortbewogen door een geblinddoekt paard, 't moet nogal armzalig geweest zijn.

Vader was in 1906 naar de Berg gekomen, hij was toen ongetrouwd, pas in 1907 kwam mijn moeder.

De burgemeester was de heer Heierman, eigenlijk onderwijzer, maar met hogere aspiraties. Hij liep zelf met een lijst om zijn candidatuur door de bevolking te laten ondersteunen en iedereen tekende uit angst dat hij het worden zou en op een of andere wijze de niet-tekenaars dwars zou zitten. Met allerlei bijbaantjes werd hij in leven gehouden, zijn vrouw was zenuwziek en mensenschuw, een dochter overleed heel jong. Van mevrouw werd gezegd dat ze door een gaatje in de muur de raadsvergadering bijwoonde. 't Gemeentehuis was tevens de woning van de burgemeester!

Onze burenen

De notabele families waren Streefkerk en Pos. Streefkerk was de rijkste, hield een rijtuig en een wit paard – Fransie genaamd. Zijn koetsier was Klaas Schriek. Er waren 2 kinderen – Arie en Annemie, de laatste trouwde de gemeentesecretaris van Baarn.

Dr. Vis en zijn familie, met personeel.

Dokter Wartena met zijn vrouw.
Voorstraat in 1910

Dokter Wartena met zijn vrouw op de Voorstraat in 1910.

Arie heeft nooit iets anders gedaan dan jagen. Vader Streefkerk had hoepelbuigerijen in Overmeer, de tenen kwamen o.a. uit een aan de Vecht gelegen bos, een overblijfsel van het buiten Petersburg. Pos was o.a. gemeentelontvanger, zijn oudste zoon is hem als zodanig opgevolgd en zijn hele leven als zodanig werkzaam gebleven (sic: voor de dorpsjeugd in mijn tijd: mijnheer Pos. Hij beantwoordde onze groet altijd met “dag jongelui” als hij naar het kasteel liep). Streefkerk woonde in het latere Gemeentehuis, Pos in het daarop volgende huis. Zijn dochters heetten Mach-teld en Katrien.

Mijn schooltijd

Toen ik 6 jaar werd kwam ik op school bij meester Klinkenberg – 13 kinderen uit de Horstermeer. Er waren vele scholen, later juffrouw Spruit. De school werd later werkplaats van Van Huisstede, timmerman en restaura-

teur van Antiek. Zijn zuster Chrisje was ons kindermeeisje, later diende zij op het slot.

Het kasteel

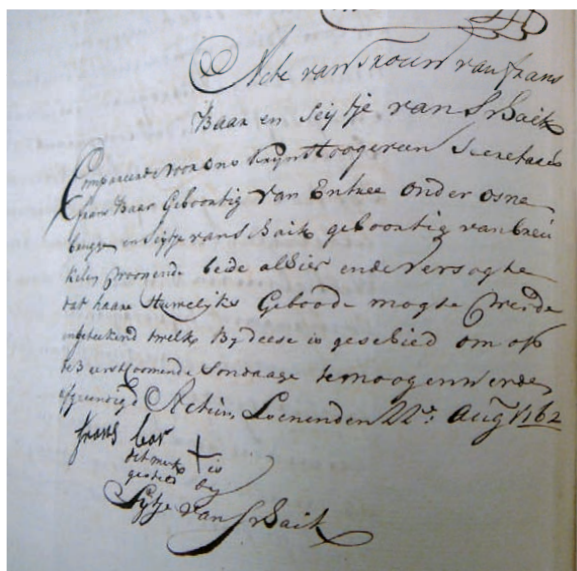
Baron Godard van Lijnden van Nederhorst en Horstwaarde erfde het Slot van zijn tantes Warin en was gehuwd met een rijke freule – Repelaar van Driel. Na haar vroege overlijden hertrouwde hij de kinderjuffrouw – Fraulein Beinhauer.

Wim Sidderius, de zoon van de dominee en ik gingen af en toe op het Slot spelen, de oudste zoon was iets jonger dan wij en werd nogal door ons gepest. Er was een prachtige speelkamer in een toren waar de baron speelde en wij mochten kijken en niet aankomen naar treinen en stoomboten op een vijver. Ook heb ik nog met de kinderen Van Lijnden Franse les gehad van de ook al weer Duitse gouvernante. ■

Hoe veel veen als turf uit het veen verdween

Gerard Baar

Het verdwijnen van veen is ook heel goed op Nederhorst den Berg van toepassing. In het turfbaggerseizoen bivakkeerden hier minstens 250 trekarbeiders (Hollandgänger) uit gebieden van over de grens. Zodoende komen er in ons dorp, net als in de Ronde Venen, aardig wat achternamen voor met een Westfaalse, Lippener, Münster- of Osnabrückerlandse achtergrond. De grotendeels katholieke Westfalers (voor Poepen uitgescholden) stonden qua aantal bovenaan de lijst van de jaarlijkse trek naar Holland.

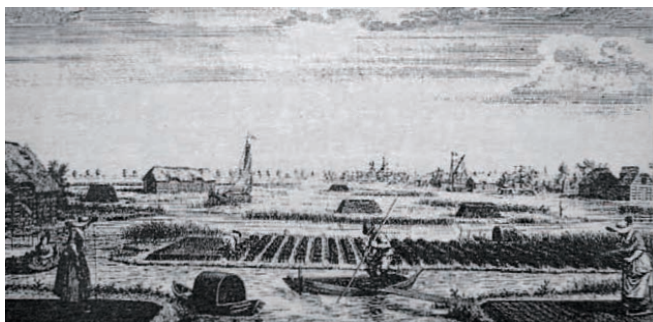

Trouwakte van Frans Baar, een van de eerste Hollandgänger in de Vechtstreek.

Een paar jaar geleden gaf de heer Dick Koeleman uit Wilnis een lezing over de vervening. Hij was vrijwilliger bij het opgeheven museum 'De Ronde Venen' aan de Herenweg in Vinkeveen. Dit was een paar middagen per week open, van april tot en met oktober. Gedurende die periode vond vroeger ook de productie en het vervoer van turf plaats. Eerder beginnen bracht een groot risico met zich mee, want als de vorst over het opgebaggerde laagveen zou komen, verdween de benodigde samenhang om er turf van te kunnen maken. Het zware werk was dan voor niets

geweest. Het residu zag er dan uit als grof bruin zand. Zodra het gunstige tijdstip aanbrak, kwamen de veenbazen mankracht tekort om aan de vraag te voldoen. De streek beschikte lang niet over het benodigde aantal werklieden, maar aan de andere kant van de tegenwoordige grens, stonden in bovengenoemde landen de 'Hollandgänger' te trappelen om in het rijke Holland hun schaarse inkomen aan te vullen. Ze hadden dat geld nodig om de pacht aan de landheer te betalen en om met hun, vaak grote, gezinnen, de winter door te komen. Het was een gotspe dat hun vrouwen met de inzetbare kinderen voor de landheer de oogst binnen moesten halen. Na afloop van het seizoen trokken in ieder geval de huisvaders huiswaarts. Die reis nam een paar dagen in beslag. Eerst moesten ze per boot over het IJsselmeer terug naar Hasselt, waarna ze een voettocht een flink aantal kilometers voor de boeg hadden.

Een deel van de jonge Hollandgänger vond hier het geluk en vestigde zich blijvend in de verveningsgebieden. Uit veel achternamen is

De turfschuren die in de zomermaanden als onderkomen dienden voor de Hollandgänger.

De veensteeker. Een turfsteekmachine bij jachthaven Borger.

op te maken dat het er heel wat geweest zijn, in de Ronde Venen heeft ongeveer 40% van de bevolking voorouders uit bovengenoemde vorstendommen. Niet zo verwonderlijk, want in het grote gebied dat Mijdrecht, Wilnis, Vinkeveen en Waverveen omvat, is haast alles verveend. De dorpen liggen op een hogere rug, de zogenaamde binnenring en waren met elkaar verbonden door Zuwes, paden door het veen. De buitenring wordt gevormd door de Waver, Winkel, Amstel en de Kromme Mijdrecht. Vanaf deze veenriviertjes, die diep door het veen hun weg zochten, begon de ontginning.

De grote ontginning

De eerste boeren groeven greppels om het bovenste gedeelte van de minstens vijf meter dikke veenlaag te ontwateren. Op die in cultuur gebrachte grond beoefenden zij en hun nazaten de landbouw. Rond 1500 kreeg de veeteelt de overhand, vanwege de daling van het veen. Op kleine schaal wonnen de bewoners al eeuwen turf voor eigen gebruik.

Toen de vraag van buitenaf toenam, sloeg iedereen in het wilde weg aan het vervenen. Overal ontstonden kleine meertjes. Het dorp Waverbanken, achter Waverveen, is zelfs helemaal weggespoeld.

Vanaf 1592 probeerde de lokale overheid daar paal en perk aan te stellen. Iedereen moest aan gaan geven hoeveel hij dacht te vervenen en daarvoor een borg van 50 gulden per morgen (0,85 ha) betalen. Een legakker behoorde minimaal anderhalve Rijnlandse roede breed te blijven (ongeveer vijf en een halve meter) en verplicht beplant te worden. Controle ontbrak en iedereen ging op de oude voet door. Begin 19e eeuw greep het Rijk in omdat de ontstane watervlaktes steeds meer een bedreiging vormden voor Amsterdam. Er moest bedijkt worden.

Dagenlang baggeren

Hoe ging die turfwinning nou eigenlijk in zijn werk tot de uitvinding van de veensteekmachine? Voor dag en dauw voeren de baggeraars in het donker met de praam naar de werkplek en zodra het licht werd gingen ze aan de slag.

Slagturven met de baggerbeugel leest makkelijk weg, maar dat werktuig was zes á zeven meter lang. De stok had de dikte van een mannearm en om de schouder niet te ontwrichten lag daarover een lang stuk leer. Dat kon om de stok heen gedaan worden om het ophalen van het met veenbagger gevulde net, dat onder aan de stok vastzat, iets gemakkelijker te maken. Wanneer de boot vol was boemde de baggeraar richting legakker waar hij zijn vracht met de boezemschop loosde tussen de veenwallertjes, op de van graszoden ontdane en met riet bedekte bodem. Via greppels liep het water

Schoolplaat: *Veenderij en turf.*

weg. Het was aanpoten, vijftien uur per dag, alleen vol te houden door zes keer per etmaal te eten met als hoofdbestanddeel spek en nog eens spek. Wanneer op de legakker ongeveer 35 centimeter slib lag, kreeg de turf de verlangde afmeting van 22 centimeter.

De volgende stap

Het verspreiden en glad strijken gebeurde met de rakker (een stok met een dwarsplank). Daarna liepen een stuk of wat mannen op batsen net zo lang heen en weer tot het meeste water er uit getrapt was.

Wanneer het veen genoeg ingedroogd was moest er een touw, dat precies in het midden tussen twee palen gespannen was, voetje voor voetje ingelopen worden. Die lijn diende als uitgangspunt voor het met een klauw uittekenen van de steeklijnen. Dan ging de steker aan de gang op klompen met een rechte neus. Hij stak daar iedere keer het steekijzer langs tot hij op het stro stuitte. Zo bleef hij mooi recht. Na het steken was het rapen, keren en nog eens keren tot de turf droog genoeg was om ze te 'steupelen'. De wind moest er doorheen.

Bovenop die stapels kwam weer riet te liggen, verzwaard met de weggelegde zoden,

zodat het grootste deel van de oogst droog verhandeld kon worden. In oktober vulden vrouwen de turfschuiten. In iedere turfmand legden ze vijftig turven. Nadat ze twintig manden aan boord gebracht hadden turfden ze dat met een streepje op het turfplankje. Tel uit je winst!

Een in Vinkeveen opgerichte coöperatie startte in 1895 met een op stoom werkende veensteekmachine. Dat gevaarte sneed in één keer drie kubieke meter veen af tot een diepte van zes meter. In totaal zouden er vijf in bedrijf komen. De laatste, met een bronsmotor, is tot 1975 in gebruik gebleven. Turf winnen mocht toen niet meer. Het gevaarte ligt aangemeerd bij het weggesaneerde veenmuseum en is een paar jaar geleden tot cultureel erfgoed verklaard.

Vinkeveen bleef grotendeels water

In de jaren vijftig mocht de Ballast, twintig jaar nadat het bedrijf in de Spiegelpolder was begonnen, ook in Vinkeveen zand gaan winnen. Het eindresultaat van deze bodemverlaging (eufemistisch omschreven) heeft er, net als in Nederhorst den Berg, toe geleid dat de ontstane recreatieve mogelijkheden niet meer weg te denken zijn.

Oud dorpsarchief Loenen aan de Vecht, anno 1758.

Iedereen van u is wel eens over de provinciale weg naar Haarlem gereden. Zo gauw u Vinkeveen voorbij bent, voert die weg u door weilanden. Als u probeert in gedachten die groene velden blauw te kleuren, ziet u (zag u, want er is intussen veel gebouwd) overal water, tot aan Heemstede toe. Vergeet vooral de Haarlemmermeer niet. Geen wonder

dat Amsterdam in zijn piepzak zat. Mijdrecht heeft vijf door het Rijk bedongen droogmakerijen en Wilnis Veldzijde (richting Woerden)

was tot eind jaren twintig een woeste plas, maar dankzij de verplichting tot droogmaking was ook dat gevaar in 1923 geweken.

De heer Koeleman besloot zijn verhaal met een statistiekje waaruit op te maken viel, dat ze hier in Nederhorst den Berg ook niet stilgezeten hebben. In 1760 kwamen de turfstekers tot een produktie van ongeveer 15.000.000 turven, rechthoekig van vorm en met een lengte van 22 centimeter. Ze zijn allemaal in rook opgegaan. Bovendien was het een schijntje vergeleken met de landelijke jaarproduktie van 12.000.000 ton in die periode. In *Werinon* 43, Nederhorst den Berg speciaal, kunt u aan

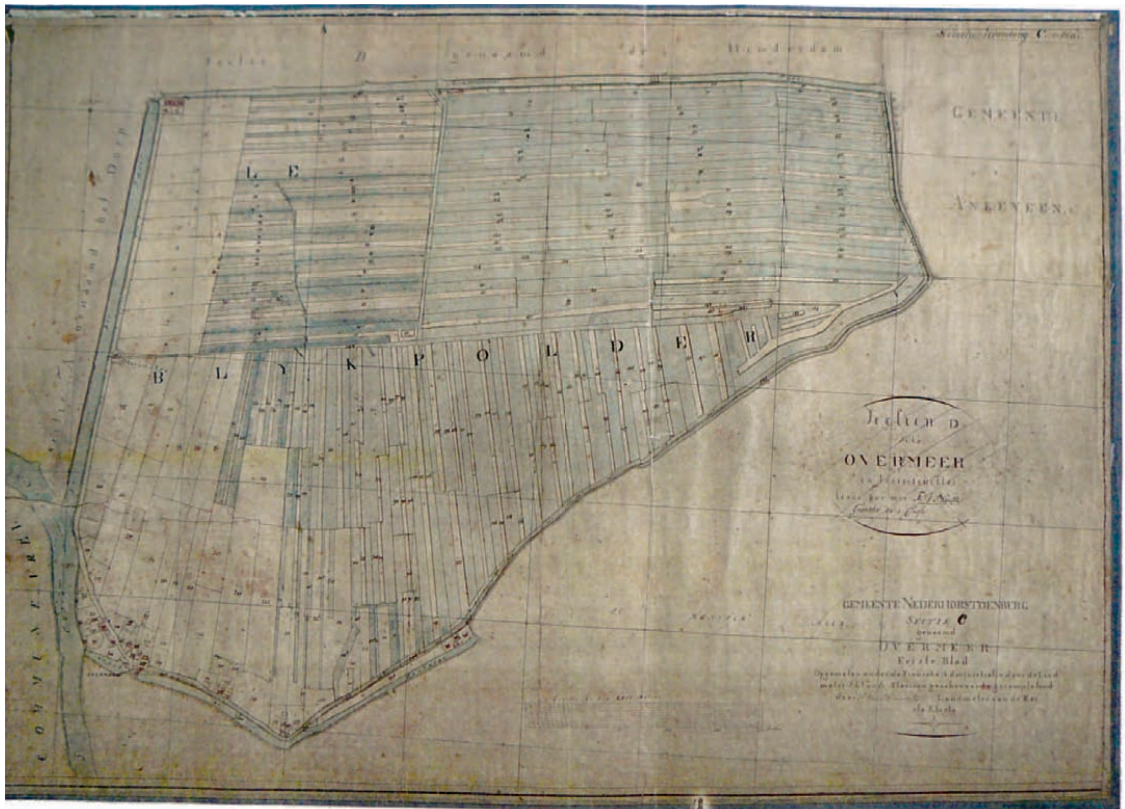
de hand van een artikel van Jan Baar met de titel 'Bovenlanders in Den Berg' meer te weten komen over die periode.

De Turfsteker, Vinkeveen.

In de Vechtstreek was onze oer-vader Frans Baar uit Engter rond 1760 een van de eerste Bovenlanders. Zijn geboortjaar was vanwege brand niet meer te achterhalen. Hij trad in 1762 te Loenen aan de Vecht in het huwelijk met Sijtje van Schaik uit Breukelen. Het kerkelijk huwelijk sloten ze in de streekkerk aan de Slootdijk (Loenersloot).

Jan wist dat toen nog niet omdat ik dit gegeven pas later bij toeval ontdekte. Dat is weer een ander verhaal. ■

De verving van de Blijk- en Spiegelolder is goed zichtbaar op deze kaart uit de Napoleontische tijd. (ca. 1813)

Boottocht op de Vinkeveense plassen

Gerard Baar

Op 26 mei, toevallig een zeer warme dag, was het zover. Voor de tweede poging tot het maken van een rondvaart, (na de vanwege pech met de boot mislukte eerste) hadden zich twaalf leden aangemeld. De rest weet niet wat ze gemist heeft! Zeker niet als u net als ik niet in het bezit van een boot bent.

Na wat gezocht te hebben vonden we (twee anderen en ik zei de gek) de rest van de deelnemers op een andere parkeerplaats. Hieruit blijkt maar weer dat het goed onthouden van aanwijzingen van belang is.

Snel op zoek naar verkoeling

Na een steile afdaling vanaf het talud van het viaduct bij de afslag Vinkeveen, kon iedereen in de aan de boodschappensteiger aange-meerde open motor-dekschuit 'Bijleveld' stappen. Kapitein Klaas Pater vertrok zo snel mogelijk, want zijn bezwete passagiers snakten naar de verkoelende werking van de wind over het water. Ondertussen praatte hij honderduit over het tot stand komen van het huidige landschap van Vinkeveen, dat natuurlijk overeenkomsten vertoont met dat van Nederhorst den Berg. In Vinkeveen is echter veel langer turf gewonnen, vanaf 1900 zelfs machinaal met een veensteker tot halverwege de jaren zeventig. Net na de oorlog is er, voor ons links van de bestaande N201, zand gezogen uit de Kleine Plas om het bed voor dat stuk weg op te spuiten. Later, rond 1960, is de Ballast pas echt met de zandwinning begonnen aan de kant van de Vinkenkade (de Noordplas) en de Groenlandsekade (de Zuidplas).

In het begin voeren we evenwijdig aan de Herenweg, tot we afsloegen naar de Laan van de Voorkennis. Zo wordt in de volksmond het stuk water genoemd dat als een soort

vaart achter de Baambrugse Zuwe langs loopt. Mij dunkt dat nadere uitleg hier niet nodig is, gezien het grote aantal opdoemende kasten van huizen met achter iedere pico bello uitzijnde tuin een aangemeerd jacht.

Opspattend water

De brugwachter van de in het tracé van de Baambrugse Zuwe liggende ophaalbrug hoefde voor ons niet in actie te komen, het wegverkeer kon lekker doorrijden. Wij voeren, na uit lijfsbehoud een beetje gebukt te hebben, de grote Noordplas op. De 'Bijleveld' ploegde tegen de felle, warme noordenwind tussen twaalf aan zowel bakboord als stuurboord liggende opgespoten eilanden door. Vier van de twaalf waren broodnodig om de Vinkenkade na de zandwinning te beschermen tegen afkalving door de zuidwestenwind. De rest dient de dagrecreatie. Ze zijn allemaal tegelijk gedoopt onder de naam 'De Twaalf Apostelen'. De voorste inzittenden van onze schuit overkwam herhaaldelijk hetzelfde door rijkelijk overspattend boegwater. In de buurt van de Botshol en de Winkeldijk richtte Pater de steven, om daarna linea recta over het grote water naar de Demmeriksebrug te varen.

Pal daarachter liggen het sluisje en het speciaal voor ons opengestelde gemaal Demmerik, een wonder van ouderwetse techniek (Stork, 1923). Het maalt in tijd van nood nog mee, maar het meeste water wordt weggepompt

Het gemaal Demmerik (1923).

door een groot nieuw gemaal bij Oudhuizen in Wilnis. Dit voorjaar wordt daar juist veel water ingelaten vanwege grote verdamping door aanhoudende droogte. De dikke afvoerbuisen van gemaal Demmerik kunnen volgens de ons rondleidende machinist het weer voorspellen. Als dat gietijzer klam aanvoelt blijft het volgens hem minstens drie dagen regenen! Heel wat anders dan een kraai op een hekkepaal, dat brengt pas binnen drie dagen regen in de kraal.

De terugtocht

Nadat iedereen weer aan boord was gehesen, ging het door de Geuzensloot richting de vaste wal. De vaart heet zo vanwege het feit dat de Watergeuzen ongeveer 400 jaar geleden deze wetering hebben gebruikt om in Mijndrecht het een en ander met de grond gelijk te gaan maken. Op de achter de 'sloot' liggende weilanden verschijnen steeds meer hekken met de naam van het perceel dat er mee wordt afgesloten. Een heel lang smal stuk weiland in Oukoop leeft zo verder onder de naam 'Stuk Verdriet'. Kapitein Pater vertelde dat een oude dovige professor, medebestuurder in het plasensbestuur, bij het indienen van dat voorstel herten in plaats van hekken verstond. De man ontplofte bijna ter plekke en brulde of ze helemaal van Lotje getikt waren. Het duurde even voordat de rest van het bestuur hem met enige overredingskracht duidelijk kon maken dat hij het verkeerd had verstaan.

Een verheven moment

Al pratend dreven we langs bewoonde legakkers richting de gezichtsbepalende kerktoren van de Ronde Venen, waartoe ook Vinkeveen behoort. Ineens dook er ergens uit het struikgewas een vogelverschrikkerachtige man op, die op luide toon predikend af begon te geven op het volgens hem van God losse moderne Vinkeveen. Een onverwachte toegift bij ons uitje, een mens maakt wat mee onderweg!

De ontscheping

Nadat we de wat minder ter been zijnde opvarenden weer op de steiger geholpen hadden, nam voorzitter Ton Kuijs even het woord. Hij bedankte de heer Klaas Pater voor het gebodene en bood hem naast een fles rode wijn wat boekjes van de Historische Kring aan.

De rest nam vervolgens met een ferme handdruk afscheid, want er was verder niets meer toe te voegen aan de afscheidswaard van de interim-voorzitter. Ik heb maar voor mezelf gehouden dat ik alle hoeken en gaten van de Vinkeveense plassen en de Botshol meermaals per schaats heb kunnen ontdekken. Mijn mede-bootgenoten waren stuk voor stuk verbaasd over zo'n groot stuk prachtige, door mensenhanden gecreëerde natuur bij ons in de buurt. Een paar uur samen in hetzelfde schuitje zitten is trouwens ook niet weg, je hoort dan weer eens hoe anderen tegen de dingen aankijken. ■

De cafés rondom het begin van de 20e eeuw Gerard Baar

Pieter Bak van de Voorstraat baatte café Overmeer uit tot begin 1900. Antonia Schriek zwaaide er de scepter van ± 1924 tot 1936. Vriens uit Loenen aan de Vecht was haar pachtbaas. Zij kon goed met haar klanten overweg, zodat ze onder alle omstandigheden de baas bleef.

Linksachter zit de waard Jan Schriek, bijgenaamd 'Kattenoo'.

Die periode komt ter sprake in het interview met haar zoon Bram Schriek in *Werinon 91* (over zijn tijd in Nederlands-Indië). Ik open dit artikel met een door Teus van de Kemp verzamelde mooie foto van het interieur. De twee mannen die erop staan, David Vossepel en Lange Jan Veenendaal, kwamen iedere zondagmorgen biljarten. Kroegbazin Antonia heeft door de nood gedwongen altijd naar de vroegmis gemoeten om het café de hele zondag draaiende te kunnen houden.

Rustoord: Tapperij-logement-boerderij

In 1917 had Vriens het niet al te gunstig bekend staande café logement Rustoord, aan de weg naar Vreeland (annex boerderij) verkocht aan Elias van Benschop uit Loenersloot. Elias startte het boerenbedrijf op die plek weer op, maar kon er pas jaren later met zijn gezin gaan wonen. Het logement moest tot 1932 contractueel verpacht worden, zodat uitbaatster Antonia van café Overmeer er nog een paar jaar concurrentie van ondervond.

Echt rouwig hoefde ze daar niet om te zijn, want het stelletje ongeregeld dat daar in de loop der jaren hun voetstappen had gezet was ook na de opheffing niet weg te krijgen. Tot aan de dood van Van Benschop vroegen bedelaars en andere rondtrekkende lieden van allerlei slag onderdak op dat adres. Elias was veel te goed en kon het niet over zijn hart verkrijgen ze van het erf te jagen. Ze mochten onder bepaalde voorwaarden gebruik maken van de stal of van een van de vele schuurtjes.

Een van de regelmatig op Rustoord terugkerende zwervers stond bekend onder de naam Kootje van Abcoude. Dit mannetje ging, sinds hij in Muiden zijn roes had uitgeslapen op de rails van de Gooise tram, met twee houten

Rustoord 1945.

benen door het leven. De tramrails namen in dat stadje bijna de hele breedte van de straat in beslag.

Tijdens een van zijn overnachtingen in de stal van Rustoord zat het hem weer niet mee. Hij was in het stro achter de groep in slaap gevallen. Diep in de nacht maakte hij al roepend

‘Benschop..., Benschop!’ de hele familie wakker. Een van de koeien had hem helemaal ondergescheten. Boer Van Benschop trakteerde hem met een paar emmers water op een vroege, koude douche. In zijn grote gezin was vast wel een passende broek voorhanden, desnoods een korte. Pas na het overlijden van Elias (in 1948) joeg zijn schoonzoon Karel Pouw (de nieuwe eigenaar) de laatste ongenode zwerver uit een van de schuren. In *Werinon 18* kunt u wat meer lezen over die woelige tijden.

Café Neutraal

Aan het einde van de bebouwing van Oud-Overmeer, aan de Vreelandseweg, beheerde de uit Schagen afkomstige Jan Spaanse zijn van Dirk Hek overgenomen Café Neutraal, dat aan de Vecht lag. Het terras aan het water bood een rustgevend weids uitzicht op de aan de overkant liggende weilanden. Jan verhuurde tevens in alle vroegte roeiboten, zodat

zijn uitspanning in de wijde omtrek bekend stond als visserscafé. De schrijver Nescio heeft deze nu door bebouwing ingevulde plek onsterfelijk gemaakt. Op zijn vele tochten vanuit Abcoude richting Gooi- en Vechtstreek heeft hij hier meermaals al zittend op het terras de zon achter Baambrugge onder zien gaan. De pontverbindingen over de Vecht en

het Merwedekanaal voeren tot in de late uurtjes, zodat hij in het donker nog makkelijk in Abcoude de laatste trein naar Amsterdam kon halen. Het was voor hem weer eens wat anders dan de zon in Zandvoort in de zee te zien zakken.

In de voortuin van mevrouw Sneijers aan de Vreelandseweg staat nog een van de betonnen tafels waaraan Nescio vast wel eens met een afzakkertje heeft gezeten. Haar man heeft dat loodzware ding vroeger, toen ze er pas woonden, uit de Vecht ‘gevist’. Hun huis staat op het voormalige terras van Café Neutraal.

Cees van Selm, een al geruime tijd overleden humoristische dorpsverteller, vertelde haar dat hij die nog gegoten had. Anderen trokken dat weer in twijfel, maar hoe dan ook, eens was het ding gefabriceerd.

Jan Baar citeert in *Werinon 30* uit het Natuurboek van Nescio en omschrijft de plekken die genoemd worden voor

de geïnteresseerden. Op de voorpagina van *Werinon 32* staat een oude Ansichtkaart uit de ‘collectie Verkaik’.

Jan van Benschop Ezn vertelde dat het een ideaal café was voor Overmeeders die niet wilden weten dat ze het café bezochten. Het was namelijk achterom via het Jaagpad te bereiken.

Bondscafé restaurant Den Berg, later Bondshotel

In 1884 wilde Petrus Bornhijm, verkoper van sterke drank in het klein, winkelier in kruidenierswaren en behanger zijn 'In de Stolp, Wijk B nr 58' gevestigde zaak uitbreiden. Hij mocht een stuk aan zijn bestaande pand zetten om er bruiloften, partijen en vergaderingen te kunnen organiseren. Die feestzaal, met een klein toneel, heeft minstens tachtig jaar haar dienst bewezen. Na zijn dood baatte zijn vrouw deze markante gelegenheid voor de rest van haar leven uit (weduwe Bornhijm). Zij was de moeder van de Dames Bornhijm, Mina en Christien, wiens namen nu alleen nog verder leven onder dorpelingen van mijn leeftijd. Zij zetten het voort en hadden jaarlijks terugkerende klanten die de rust van Nederhorst den Berg apprecieerden. In de

Café Weduwe W.M. Bornhijm.

den al hun vaste klanten na die onontkoombare taks richting etenstafel. Een late klant was Henk van de Well, een vrijgezellen broer van een oom van mij. Hij werkte als chauffeur bij wasserij Enkelloon van Versteeg-Tinholt. Henk bracht pas vanaf 's middags de door zijn baas Kees Tinholt gereinigde overalls naar het Amsterdamse havengebied en omstreken. Dan wordt het vanzelf laat, zodat er van trainen bij zijn voetbalclub Sparta Loenen niet veel terecht kwam. In die dagen geen probleem, de ontspanning stond voorop.

Toen bijna niemand nog TV had, vulde het zaaltje van de dames Bornhijm zich met jong en oud om naar wedstrijden van het Nederlands Elftal te kijken. Als er een doelpunt viel verdroeg de houten vloer maar net het gezamenlijke opspringen.

Het is een keer overgenomen door Frits Colmbijn. De belevenissen onder het uitbaten van zijn regiem binnen dat dorpscafé kunnen een hele Werinon vullen.

In 'De Willibrordkerk door de eeuwen heen', (nr 66), kunt U in 'De mythe van de moord in de kerktoeren' lezen dat, vóór de Bornhijmen er kwamen, een familie Bak jarenlang eigenaar van dit horecapand is geweest. De laatste, Jan Bak sloeg op de vlucht en is nooit meer boven water gekomen. Een van zijn dochters, Jannetje, bracht in haar eerste huwelijk met Kors van Deutekom een dochter ter wereld.

Café Bak, ca. 1920. Gesloopt na de bouw van wat nu Spieghelhuis heet.

jaren veertig, en later, rook het altijd heel lekker als je er langs liep. Mijn grootvader Barend Baar nam er na zijn stokerswerk bij wasserij Vecht en Dijk een paar borrels of biertjes voor hij naar zijn gezin ging. De uitbaatsters gaven er ook niet meer, zij bonjour-

Zij kreeg de naam Petronella en trouwde met Barend Baar, tapper en kleermaker te Vreeland. Zij was mijn betovergrootmoeder.

Café Bak, later Hotel Café Restaurant Van der Voorn

Vlak aan het begin van de Dammerweg stond het oude café van nog een familie Bak, dat inmiddels was overgenomen door Gerard van der Voorn uit IJsselstein. Hij had tevens een metselbedrijf en liet zijn werknemers in 1936 een heel nieuw Bondshotel Café Restaurant metselen, nu bekend onder de naam het Spieghelhuis. De geboren Bergse aannemer Toon de Groot deed het funderings- en timmerwerk en had de supervisie.

Heiwerk Bondshotel van der Voorn.

De voorgevel van het oude café staat vaak op foto's van zondagse kerkgangers op weg naar de H. Maria Hemelvaart. Van tijd tot tijd legde een beroepsfotograaf alle katholieken die hun zondagsplicht vervulden vast voor de eeuwigheid. Zo weet ik in ieder geval hoe mijn overgrootmoeders er uitzagen!

Mijn vader staat op de bijgevoegde foto uit de vrije hand de gevelreclamebelettering uit te voeren. Ik heb later samen met hem jarenlang letters op nieuwe wasserijauto's gezet. We maakten daarbij gebruik van zelf getekende paustekeningen. In de vorige Werinon stond daar al iets over in het grote artikel over al die wasserijen van vroeger. Daar kwam ook café De Kroon ter sprake, de uitspanning die aan de rand van de Bijlmermeer (nu Amsterdam Zuidoost) op de hoek van de weg langs de Gaasp naar Weesp lag.

Grappig is wel dat ik een Ansichtkaart van een van de erven heb gekregen, die veel van een stuk Dammerweg wegheeft. Het lijkt erop dat wasbaas Franssen van de Vechtstroom zijn fiat

gegeven heeft aan de ontwerpen van een door metselaar Gerard van der Voorn aangedragen IJsselsteinse architect om zijn beleggingen in steen te realiseren. Diens metselbedrijf heeft in de jaren dertig minstens achttien woningen voor Fransen gemetseld aan een tot dan toe leeg stuk Dammerweg vanaf de voormalige Gereformeerde Kerk tot groenteboer Nic Versteeg. Zijn hotel stond als deftig bekend, mede omdat hij zich als het maar even kon met zijn vakantievierende hotelgasten onderhield onder zijn moderne veranda. Je kon hem daar uittekenen met zijn onafscheidelijke hoed. Zijn kinderen en het personeel

zorgden voor de rest. Achterin het pand bevond zich een toneel, dat jarenlang haar dien-

Rich Baar lettert uit de hand een reclametekst.

Ansichtkaart uit zijn geboortestad.

sten heeft bewezen voor toeneeluitvoeringen en bij dansavonden. Op de verandafoto staat de familie Van der Voorn met hun heerom van zijn moederskant. Twee van zijn neven waren in die jaren als missionaris naar missieposten in verre landen vertrokken.

Nederhorst den Berg telde in die tijd ook aardig wat families met in het klooster ingetreden zoons of dochters. Het hoorde bij de dingen van de dag. Zr. Consolata Hagen vertrok in 1937 naar het Indonesische eiland Bangka, niet wetend wat

haar allemaal zou overkomen. In ieder geval is een van de drie dochters van wasbaas Gijs Stalenhoef (Welgelegen) naar de missie op Celebes (later Sulawesi) gegaan. De andere twee hadden eveneens voor het kloosterleven gekozen. Over missionaris Roel van Ruizendaal uit de Horstermeer heeft Jan Veenman het een en ander geschreven. Hij past eigenlijk niet in dit rijtje want hij is in 1930 geboren. Hij deed missionair werk in Pakistan en Ghana. Ik ben benieuwd of er toentertijd Berge meisjes diacones zijn geworden!

De familie Van der Voorn met hun heerom van zijn moederskant.

Om het verhaal op de horeca terug te brengen: er heeft zelfs een pater Kees Bak bestaan. Hij behoorde tot de aan de Voorstraat in huize Voordijk gewoond hebbende familie Bak-Ubink. In de volgende Werinon komen zij aan bod vanwege het klockgelui dat nog iedere dag uit de toren van de H. Maria Hemelvaart opklinkt.

In dat enige overgebleven buiten van Nederhorst den Berg zat in de 19^e eeuw trouwens ook een horecabedrijf, gerund door Gerrit Bak, later door zijn nazaten. (in *Werinon 13* vindt u hierover meer). ■

Huis 'Voordijk'.

VERKRIJGBAAR BIJ DE HISTORISCHE KRING NEDERHORST DEN BERG

Themanummers van WERINON:

- Van blekerij tot wasindustrie. (1992) € 2,50
- Onderwijs in Nederhorst den Berg. (1994) € 2,50
- Petersburg – Een verdwenen buitenplaats. (1996) € 3,00
- Nederhorst den Berg Speciaal. (2001) € 3,00
- Religieus Erfgoed – Geloven in monumenten. (2005) € 5,00
- De Willibrordkerk door de eeuwen heen. (2008) € 5,00
- Historische Canon van Nederhorst den Berg. (2009) € 10,00
- Parochie H. Maria Hemelvaart – Nederhorst den Berg en Nigtevecht 1811-2011. (2011) € 5,00
- Levensboek – Doot ende begraven. (2016) € 5,00

Kwartaalblad WERINON:

- Losse nummers. (indien voorradig) € 3,00

Boeken:

- Nederhorst den Berg tijdens de oorlog. *Willy van Deutekom e.a.* (1986) € 1,00
- Om het vriespunt – 100 Jaar IJclub Nederhorst den Berg 1902-2002. *Jan Baar.* (2002) € 5,00
- Warinschool 1881-1981 – Honderd jaar Christelijk Onderwijs te Nederhorst den Berg. (1981) € 2,50
- Nederhorst den Berg – Tussen Vecht en Eem. (1993) € 7,00
- De Brug – Een eeuw wijzer. (1999) € 1,00
- Het gemeentehuis van Nederhorst den Berg. *W.J. v. Deutekom/J. Jansen.* (1984) € 1,00

DVD:

- Nederhorst den Berg anno 2001. € 10,00
- Nederhorst den Berg 1965. € 10,00
- Nederhorst den Berg door de jaren heen. € 10,00
- De Willibrordkerk in ere hersteld. € 10,00

Streekarchief Gooi en Vechtstreek (SAGV)

Bezoekadres: Oude Enghweg 23, Hilversum.

Openingstijden: maandag en dinsdag 9.00 uur-17.00 uur.

Informatie: telefoon 035-6292646 en

www.gooienvechthistorisch.nl

dunnebier

print & marketing

Direct mail | Cross media | Fulfilment & MRM | Drukwerk & promotie

Nieuw Walden 6 • 1394 PB Nederhorst den Berg
+31 (0) 294 25 62 00 • info@dunnebier.nl
www.dunnebier.nl